

วารสาร
ประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์

THE THAMMASAT

**JOURNAL
OF
HISTORY**

“หนึ่งเดียวเพื่อรวมใจ รวมใจเพื่อเป็นหนึ่ง”:
ประวัติศาสตร์ฟุตบอลในชาว
ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา (1942-1945)
“One for All, All for One”: History of Football in Java
during the Greater East Asia War (1942-1945)*

กษิติศ วงษ์ลิขิตธรรม

Ksudit Wonglikitthum

โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว.

E-mail: ksuditw@gmail.com

* ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนใช้คำศัพท์ภาษามลายูและภาษาอินโดนีเซียที่ผสมผสานกันทั้งภาษาเก่าและภาษาใหม่ โดยคำภาษาเก่าที่ปรากฏในงานนี้คือชื่อหนังสือพิมพ์และนิตยสารที่ตีพิมพ์ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา และรวมถึงในอ้างอิงเชิงอรรถและเอกสารอ้างอิงเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ของชื่อหลักฐานชั้นต้น ขณะเดียวกัน ผู้เขียนได้ใช้ภาษาใหม่ในการเรียกชื่อเมืองเพื่อความสะดวกในการค้นหาตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ดังกล่าวในปัจจุบัน

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์สำคัญในการอธิบายประวัติศาสตร์ฟุตบอลภายในเกาะชวภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่น ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา (ค.ศ. 1942-1945) เพื่อต้องการแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมลูกหนึ่งช่วงทศวรรษ 1940 ผ่านการใช้หลักฐานขั้นต้นจากหนังสือพิมพ์และนิตยสาร กองทัพญี่ปุ่นในชวาใช้ฟุตบอลเป็นกิจกรรมเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของร่างกาย ความบันเทิง และความสามัคคีในหมู่ประชาชนที่มีความหลากหลาย หนังสือพิมพ์และนิตยสารช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาสะท้อนให้เห็นถึงการเข้าร่วมของนักกีฬาและทีมฟุตบอลที่มีความหลากหลายเชื้อชาติในการแข่งขันฟุตบอลอีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของแผนการเล่น 2-3-5 อันเป็นแผนการเล่นที่ได้รับความนิยมอย่างมากในการแข่งขันฟุตบอลระดับนานาชาติในวัฒนธรรมฟุตบอลชวา นอกจากนี้ยังปรากฏประเด็นอื่นๆ อย่าง ประเด็นแฟนฟุตบอลกับความจุของสนามกีฬา และประเด็นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กีฬา

คำสำคัญ: ฟุตบอล, กีฬา, สงครามมหาเอเชียบูรพา, รัฐบาลกองทัพญี่ปุ่น, เกาะชวา

Abstract

This article attempt to examine the history of football in Java Island under the regulation of the Japanese Military Administration during the Greater East Asia War (1942-1945). It demonstrates Javanese football's society and culture in the 1940s, by using the newspapers and magazines of that period as primary sources. Japanese Administration emphasized Football as one of activities for improving physical strength, entertaining, and creating unity. Newspapers and magazines reflected the participation of multi-ethnic athletes and football teams. As well as the influence of 2-3-5 formation — the most popular formation in international football's tournaments in Javanese football's culture. Also, issues including fans, stadiums, and sport accessories are discussed.

Keywords: Football, Sport, the Greater East Asia War, the Japanese Military Administration, Java Island

1. บทนำ

“ฟุตบอลยังคงเป็นที่คั่งไคล้ของประชาชนทุกระดับในชวา”
(Sepak bola tetap digemari oleh segala lapisan penduduk di
Java)

นิตยสาร *Pandji Poestaka*
ฉบับวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1944¹

รูปที่ 1 บรรยากาศการแข่งขันฟุตบอลในชวาระหว่างกลาง ค.ศ. 1944
ที่มา: NIOD, “Olah Raga di Djawa,” *Pandji Poestaka*
(August 1, 1942): 20.

¹ NIOD, “Olah Raga di Djawa,” *Pandji Poestaka* (August 1, 1942):
20.

เราปฏิเสธไม่ได้ว่า กีฬาฟุตบอลได้รับการขนานนามว่าเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก เนื่องจากเป็นกีฬาที่สร้างความสนุกสนานและความตื่นเต้นให้แก่ผู้ชมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นกีฬาที่สร้างความเป็นหนึ่งอันเดียวกันได้ทั้งผู้ลงแข่งขันและกองเชียร์ทั้งในและนอกสนาม รัฐบาลแต่ละประเทศต่างให้ความสำคัญกับการจัดการแข่งขันฟุตบอลทั้งในเวทีระดับประเทศและนานาชาติ เช่นเดียวกันกับประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซียที่ปรากฏในสุนทรพจน์ของ โจโก วิโดโดหรือ โจโกวี ประธานาธิบดีแห่งประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซียได้กล่าวไว้ในงานประชุมสมัชชาคัมฟุตบอลอินโดนีเซีย (Persatuan Sepakbola Seluruh Indonesia) เมื่อวันที่ 24 มกราคม ค.ศ. 2017 ว่า “ฟุตบอลไม่ใช่เพียงแค่งกีฬาที่ชาวอินโดนีเซียหลงใหลที่สุด แต่ยังเป็นเหตุผลที่ยังทำให้ชาติรวมเป็นหนึ่ง”²

ถ้อยคำดังกล่าวแสดงออกชัดเจนถึงการให้ความสำคัญกับกีฬาฟุตบอลในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีให้แก่ประชาชนในอินโดนีเซีย อันเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอย่างมากจากสภาพปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่เป็นหมู่เกาะแยกขาดจากกัน อีกทั้งยังแสดงออกถึงสภาพความสัมพันธ์กันระหว่างกีฬา การเมือง และสภาพสังคมในอินโดนีเซีย³ หลังสหพันธ์ฟุตบอล

² Haeril Halim, “Jokowi wants quick, strategic development in National Soccer,” *The Jakarta Post*, January 25, 2017: 2.

³ Younghan Cho, *Football in Asia: History, Culture, and Business* (Abingdon, OX: Routledge, 2014), 39, Robert A. Mechikoff, Steven G. Estes, *A History and Philosophy of Sport and Physical Education: from Ancient Civilizations to the Modern World* (Boston: McGraw Hill, 2002), 171-175.

นานาชาติ (Fédération Internationale de Football Association หรือ FIFA) มีคำสั่งห้ามทีมชาติอินโดนีเซียลงแข่งขันในการแข่งขันระดับนานาชาติ อันเนื่องมาจากสาเหตุการแทรกแซงของหน่วยงานรัฐบาลเมื่อ ค.ศ. 2015⁴ ฟุตบอลจัดเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมที่สุดไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากีฬาที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซียอย่างแบดมินตันหรือปันจักสีลัต โดยฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมในหมู่ประชาชนมาอย่างยาวนานตั้งแต่เข้ามาขยายตัวในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในช่วงการปกครองของเจ้าอาณานิคมเนเธอร์แลนด์

งานเขียนชิ้นสำคัญที่พูดถึงประวัติศาสตร์ฟุตบอลในอินโดนีเซีย ได้แก่ *The Politics of Indonesian Football* ของเฟรค โกลิมไบน์ (Freek Colombijn) ที่ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 2000 อธิบายลักษณะของฟุตบอลในอินโดนีเซียว่าเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งกับสังคมและการเมืองของประเทศตั้งแต่สมัยอาณานิคมช่วงทศวรรษ 1920 จนถึงยุคระเบียบใหม่ใน ค.ศ. 1998 ผ่านการมุ่งประเด็นสำคัญไปที่เรื่องผลประโยชน์ทางการเงินในสมัยรัฐบาลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ ในทศวรรษ 1920 อันเป็นช่วงเวลาที่กีฬาฟุตบอลเริ่มขยายตัวตามเมืองใหญ่ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย รวมถึงยังพยายามอธิบายประเด็นความขัดแย้งระหว่างองค์กรฟุตบอลของรัฐบาลสาธารณรัฐอินโดนีเซียและองค์กรฟุตบอลของเนเธอร์แลนด์ในช่วงหลังอินโดนีเซียประกาศเอกราช

⁴ Julian Linden, "Indonesian FA Suspended by FIFA for Government Meddling," *Reuters* (May 31, 2015), Available from: <http://uk.reuters.com/article/uk-soccer-fifa-indonesia-idUKKBN0OF0GQ20150531> (accessed November 14, 2016)

เมื่อ ค.ศ. 1945 และประเด็นความพยายามพัฒนาฟุตบอลอินโดนีเซียของรัฐบาลยุคระเบียบใหม่ภายใต้การนำของซูฮาร์โต (Suharto) ตั้งแต่ ค.ศ. 1965 จนถึง ค.ศ. 1998⁵

งานชิ้นดังกล่าวของโกโลมไบน์แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ฟุตบอลอินโดนีเซียได้ดีพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ยังคงมีช่องว่างในมิติประวัติศาสตร์กีฬาฟุตบอลอยู่เช่นกัน โดยเฉพาะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ฟุตบอลในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งในส่วนนี้โกโลมไบน์กล่าวถึงเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับบรรยากาศของกีฬาฟุตบอลผ่านการให้หลักฐานหนึ่งชิ้นจากสมาคมฟุตบอลอินโดนีเซีย (Persatuan Sepakbola Seluruh Indonesia หรือ PSSI) ด้วยการอธิบายเพียงสั้นๆ ว่า “ช่วงเวลาดังกล่าวสมาคมฟุตบอลของอาณานิคมถูกสั่งปิดตัว และรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นได้ก่อตั้งสมาคมกีฬา (Tai Iku Kai) ขึ้นเพื่อรับผิดชอบดูแลเพียงแค่ว่ากีฬาต่อสู้ป้องกันตัวและการฝึกซ้อมออกกำลังกายแบบทหาร แต่ยังมีการแข่งขันฟุตบอลในบางเมือง”⁶ คำอธิบายดังกล่าวส่งผลให้ประวัติศาสตร์กีฬาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพานั้นยังคงขาดคำอธิบายอยู่พอสมควร และส่งผลให้มิติประวัติศาสตร์ฟุตบอลช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาที่มีความเชื่อมโยงกับสังคมและการเมืองนั้นขาดหายไป เนื่องจากหากพิจารณาหลักฐานตามหน้าหนังสือพิมพ์และนิตยสารในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาจะพบว่า กองทัพญี่ปุ่นได้ใช้นโยบายผลักดันกีฬาฟุตบอลให้เป็นหนึ่งในกิจกรรมสำคัญที่เชื่อมโยงคนแต่ละกลุ่มเข้าด้วยกันตั้งแต่ตนเองเข้ามาปกครองใน ค.ศ. 1942 และ

⁵ ดู Freek Colombijn, “The Politics of Indonesian Football,” in *Archipel* 59 (2000), 171-199.

⁶ Ibid, 184.

ยังคงเป็นกิจกรรมที่ยังคงอยู่ในสังคมชาวท่ามกลางการส่งเสริมกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวและการฝึกซ้อมออกกำลังกายแบบทหารในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาที่เข้มข้นขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1943⁷

ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาประวัติศาสตร์กีฬาอินโดนีเซียที่ปรากฏในปัจจุบันยังคงมีข้อจำกัดอยู่มาก เนื่องจากงานส่วนมากมุ่งความสำคัญไปที่การศึกษาประวัติศาสตร์กีฬาอินโดนีเซียหลังประกาศเอกราชเป็นสำคัญ⁸ ปัญหาการขาดแคลนงานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ย่อม

⁷ กองทัพญี่ปุ่นก่อตั้งองค์กรกีฬาชื่อว่า ขบวนการฝึกซ้อมกีฬา (Gerakan Latihan Olah Raga) หรือในชื่อย่อ เกอโลรา (Gelora) เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 1943 และก่อตั้งสมาคมกีฬา (Tai Iku Kai) เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม ในปีเดียวกัน ด้วยจุดประสงค์สำคัญคือเพื่อการฝึกฝนทักษะการต่อสู้ สมรรถภาพร่างกาย จิตวิญญาณแห่งความกล้าหาญรวมถึงจิตสำนึกแห่งการรักบ้านเกิดเมืองนอนให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน การให้ความสำคัญกับการฝึกฝนกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวญี่ปุ่นเองได้เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการผลักดันกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวของชาวพื้นเมืองอย่างปันจักสีลัต (Pencak Silat) ในฐานะเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมแห่งชาติตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1944 เป็นต้นมาผู้ที่สนใจในประเด็นดังกล่าวสามารถอ่านวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนได้ที่ กษิตศ วงษ์ลิขิตธรรม, “รัฐกับนโยบายส่งเสริมกีฬาในหมู่เกาะอินโดนีเซียระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาและสงครามต่อสู้เพื่อเอกราชในช่วง ค.ศ. 1942-1949,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558).

⁸ ดู lain Adams, “Pancasila: Sport and the Building of Indonesia – Ambitions and Obstacles,” in *Sport in Asian Society: Past and Present* (London: Frank Cass, 2003), 295-318; Rusli Lutan, “Indonesia and the Asian Games: Sport Nationalism and the ‘New Order,’” in *Sport in Society* 3 (September 2005): 414-424; Colin Brown, “Sport, Modernity and Nation Building: The Indonesian National Games of 1951 and 1953,” in *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 164 (2008): 431-449; Colin Brown, “Playing the Game: Ethnicity and Politics in Indonesian Badminton,” in

ส่งผลให้องค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์กีฬาในอินโดนีเซียและรวมถึงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ฟุตบอลในชวาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ทั้งการอธิบายแนวทางการส่งเสริมกีฬาฟุตบอลของกองทัพญี่ปุ่นที่ดำเนินการโดยองค์กรกีฬาของรัฐ และรวมถึงการอธิบายสภาพสังคมในช่วงเวลานั้นที่เกิดขึ้นจากฟุตบอลในส่วนต่างๆ ด้วยมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อพยายามแสดงให้เห็นมิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมฟุตบอลในต้นทศวรรษ 1940 อันเป็นช่วงเวลา que เชื่อกันว่าเป็นช่วงเวลาที่ตั้งเครียด หวาดระแวงจากสภาวะของสงครามมหาเอเชียบูรพาอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น⁹

Indonesia 81 (April 2006): 71-193. รวมไปถึงถึงกลุ่มงานที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดของกีฬาของกลุ่มกำลังพัฒนาใหม่ (The New Emerging Forces หรือ GANEFO) ในช่วงต้นทศวรรษ 1960 ได้แก่ Ewa T. Pauker, "Ganefo I: Sport and Politics in Djakarta," in *Asian Survey* 4 (April 1965): 171-185; Rusli Lutan & Fan Hong, "The Politicization of Sport: GANEFO - A Case Study," in *Sport in Society* 3 (September 2005): 425-439; Terry Vaio Giteros, "The Sporting Scramble for Africa: GANEFO, the IOC and the 1965 African Games," in *Sport in Society* 14 (June 2011): 645-659; Chris A. Connolly, "The Politics of the Games of the New Emerging Forces (GANEFO)," in *The International Journal of the History of Sport* 25 (June 2012): 1311-1324.

⁹ ผู้เขียนตัดสินใจเลือกเกาะชวาเป็นพื้นที่ศึกษาในบทความชิ้นนี้ เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นได้แบ่งเขตปกครองในบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซียออกเป็น 3 เขตปกครองในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้แก่ 1. พื้นที่เกาะชวาและมาดูรา 2. พื้นที่เกาะสุมาตราและสิงคโปร์ และ 3. พื้นที่หมู่เกาะที่อยู่ถัดไปทางตะวันออกของเกาะชวา ดังนั้นแล้ว แม้ว่าการส่งเสริมกีฬาของทั้ง 3 เขตปกครองนี้อาจมีนโยบายที่คล้ายคลึงกัน แต่ในแง่มุมมองด้านสังคมวัฒนธรรม และรวมถึงการผลักดันของรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นในแต่ละเขตปกครองนั้นอาจมีแนวทางรายละเอียดปลีกย่อยในการส่งเสริมกีฬาฟุตบอลที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้เขียนยังไม่มีโอกาสลงไปสำรวจหลักฐานใน

2. จากตะวันตกสู่โลกตะวันออก: ฟุตบอลในชวาและญี่ปุ่นก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา

กีฬาถือเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่เข้ามาหลังจากระบอบจักรวรรดินิยมตะวันตกขยายอิทธิพลทั่วโลก ตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ในเวลาต่อมาได้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อเดิมของชาวตะวันออกและเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนในฐานะกิจกรรมการออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจมากกว่าเรื่องของพิธีกรรมและความเชื่อ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียชาวดัตช์เริ่มก่อตั้งสโมสรกีฬา (Sport Club) เพื่ออำนวยความสะดวกในการเล่นกีฬาสำหรับชาวตะวันตก กระทั่ง ค.ศ. 1893 ชาวเนเธอร์แลนด์ในอินเดียนี้ออกได้ก่อตั้งสโมสรฟุตบอลแห่งแรกขึ้นในชวา ภายใต้ชื่อว่า รูดวิท (Rood Wit) และจากนั้นจึงเกิดการก่อตั้งสโมสรฟุตบอลอีกเป็นจำนวนมากนอกจากนี้เมื่อเข้าสู่ ค.ศ. 1914 รัฐบาลอาณานิคมได้ก่อตั้งสมาคมฟุตบอลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Nederlandsch Indische Voetbal Bond หรือ N.I.V.B.) ที่เพื่อให้มีหน้าที่กำกับดูแลจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างเมืองต่างๆ ขึ้น¹⁰

พื้นที่เขตปกครองของเกาะสุมาตราและหมู่เกาะทางตะวันออกของเกาะชวาอย่างเท่าที่ควร

¹⁰ Karel Stokkermans, *Dutch East Indies - Football History*, 2012, Available from: <http://www.rsssf.com/tables/indiechamp.html> (accessed November 11, 2015) โดยในเว็บไซด์ดังกล่าว ผู้เขียนได้แสดงข้อมูลเชิงสถิติเกี่ยวกับทีมที่ได้แชมป์ในแต่ละปี โดยใช้หลักฐานจากหนังสือพิมพ์สมัยอาณานิคมอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ในเว็บไซด์ Koninklijke Bibliotheek อันเป็นแหล่งรวบรวมเอกสารและหนังสือพิมพ์เก่าของเนเธอร์แลนด์

ภายในการแข่งขันที่จัดขึ้นในช่วงอาณานิคมเนเธอร์แลนด์ ทีมฟุตบอลแต่ละทีมนิยมใช้นักกีฬาที่เป็นการรวมกลุ่มกันของชาติพันธุ์ตนเองลงสนามโดยสามารถแบ่งออกเป็น ชาวตะวันตก ชาวพื้นเมือง และชาวจีน จากความนิยมแบ่งเชื้อชาติกันในเกมการแข่งขันฟุตบอลจึงส่งผลให้ชาวพื้นเมืองจำนวนหนึ่งร่วมกันก่อตั้งสมาคมฟุตบอลอินโดนีเซีย (Persatuan Sepakraga seluruh Indonesia หรือ P.S.S.I.) ขึ้นเมื่อวันที่ 19 เมษายน ค.ศ. 1930 เพื่อใช้เป็นอำนาจต่อรองกับสมาคมฟุตบอลอินเดียนเดียตะวันตกของเนเธอร์แลนด์ที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ให้แก่ชาวตะวันตกมากกว่าชาวพื้นเมือง¹¹ สมาคมฟุตบอลอินโดนีเซียถือเป็นการรวมตัวกันของสโมสรฟุตบอลแต่ละเมืองใหญ่ในชวา อันได้แก่ จาการ์ตา (Voetbal bond Indonesische Jakarta หรือ V.I.J.) บันดุง (Bandoengsche Indonesische Voetbal Bond หรือ B.I.V.B.) ยอกยาการ์ตา (Persatuan Sepakbola Mataram หรือ P.S.M.) ไชโล (Vortenlandsche Voetbal Bond หรือ V.V.B.) มาดิอุณ (Madioensche Voetbal Bond หรือ M.V.B.) มาเกอลัง (Indonesische Voetbal Bond Magelang หรือ I.V.B.M.) และสุราบายา (Soerabajashe Indonesische Voetbal Bond หรือ S.I.V.B.)¹² ความพยายามดังกล่าวได้นำมาสู่การตั้งสมาคมกีฬาของชาวพื้นเมืองอย่างสมาคมกีฬาอินโดนีเซีย (Ikatan Sport Indonesia หรือ I.S.I) ขึ้นใน ค.ศ. 1938 และก่อให้เกิดการสร้างสนามกีฬาศรีเวดารี (Sriwedari) ในไชโลเมื่อ ค.ศ. 1932 จนถึง

¹¹ Freek Colombijn, "The Politics of Indonesia Football," 180-184.

¹² Hendry Ch. Bangun, *Wajah Bangsa dalam Olahraga: 100 Tahun berita Olahraga Indonesia* (Jakarta: Pustaka Spirit & Intimedia, 2007), 98-9, Kompas Gramedia, "Pembentukan Struktur Organisasi," *Bola* (July 9-23, 2015): 35.

1933 ภายใต้การสนับสนุนของเจ้าผู้ครองนครโซโลในขณะนั้น นามว่า ศรีซุซุฮูนัน ปากู บูโวโนที่ 10 (Sri Soesoehoenan Pakoe Boewono X)¹³

สมาคมฟุตบอลอินโดนีเซียขัดแย้งกับสมาคมฟุตบอลอินเดีย ตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ทั้งเรื่องสิทธิผลประโยชน์และเรื่องการจัด ชุดทัพนักกีฬาการแข่งขันฟุตบอลโลก ณ ประเทศฝรั่งเศส ใน ค.ศ. 1938 เพื่อทดแทนประเทศญี่ปุ่นในฐานะตัวแทนจากทวีปเอเชีย หลังสหพันธ์ ฟุตบอลนานาชาติมีมติถอนประเทศญี่ปุ่นออกจากการแข่งขันจากเหตุการณ์พิพาทกับจีนตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1930¹⁴ ซึ่งทำยี่ที่สุดความขัดแย้ง ระหว่างสมาคมทั้งสองนี้จบลงด้วยการที่สหภาพฟุตบอลอินเดีย ตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ได้รับสิทธิในการคัดเลือกนักฟุตบอล 18 คน เข้าร่วมการแข่งขันในรายการดังกล่าว ซึ่งประกอบไปด้วยลูกครึ่งชาว ตะวันตก ชาวพื้นเมือง ชาวอาหรับ และรวมถึงชาวจีนโพ้นทะเล¹⁵

¹³ สนามกีฬาดังกล่าวถือเป็นสนามกีฬาแห่งแรกที่ก่อสร้างโดยชาวพื้นเมือง ที่ในเวลาต่อมานักชาตินิยมอินโดนีเซียได้ใช้สนามแห่งนี้เป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้ กับรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ช่วงสงครามต่อสู้เพื่อเอกราช (ค.ศ. 1945-1949) กล่าวคือ ทางรัฐบาลสาธารณรัฐอินโดนีเซียเลือกใช้สนามแห่งนี้เป็นสถานที่จัดการแข่งขัน การรายการ สัปดาห์กีฬาแห่งชาติ (Pekan Olah Raga Nasional) ซึ่งเป็นการแข่งขัน กีฬาแห่งชาติครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย

¹⁴ ตั้งแต่ ค.ศ. 1936 สมาคมฟุตบอลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ได้ เปลี่ยนชื่อเป็นสหภาพฟุตบอลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Nederlandsh Indische Voetbal Unie หรือ N.I.V.U.) หลังได้รับอนุมัติจากสหพันธ์ฟุตบอล นานาชาติ (Fédération Internationale de Football Association หรือ FIFA) ใน ประเด็นสิทธิการคัดเลือกนักกีฬาฟุตบอลทีมชาติอินเดียตะวันออกของ เนเธอร์แลนด์เข้าร่วมแข่งขัน

¹⁵ Fédération Internationale de Football Association, *DUTCH EAST*

ขณะเดียวกันชาติที่โดนกดถอนจากการแข่งขันฟุตบอลโลกที่ฝรั่งเศสอย่างญี่ปุ่นเองก็เป็นอีกชาติที่รับวัฒนธรรมฟุตบอลเข้ามาเผยแพร่ในประเทศของตนเช่นกัน โดยตั้งแต่ ค.ศ. 1868 เป็นต้นมาญี่ปุ่นรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในสังคมเนื่องจากต้องพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและทัดเทียมกับชาติตะวันตกไปพร้อมกับความพยายามฟื้นฟูอำนาจให้แก่จักรพรรดิและพัฒนาประเทศให้ทันสมัย¹⁶ สมาคมฟุตบอลแห่งมหาประเทศญี่ปุ่น (Dai-Nippon Shukyu Kyokai) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1921 เพื่อรับผิดชอบหน้าที่เกี่ยวกับจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น การแข่งขันฟุตบอลรายการถ้วยจักรพรรดิ (Tennohai) ที่เริ่มจัดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1921 รวมถึงการส่งตัวแทนนักกีฬาลงแข่งขันในรายการนานาชาติอย่าง กีฬาโอลิมปิกครั้งที่ 11 ณ กรุงเบอร์ลิน เมื่อ ค.ศ. 1936 หรือที่รู้จัก

INDIES [Online], Available from: <http://www.fifa.com/worldcup/archive/france1938/teams/team=44031/matches.html>, <http://www.fifa.com/worldcup/archive/france1938/teams/team=44031/players.html> (Accessed October 25, 2015)

ขณะเดียวกันการแข่งขันฟุตบอลนัดระหว่างอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์กับฮังการีทางหนังสือพิมพ์ *Sin Po* ฉบับวันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ. 1938 ได้ลงรายละเอียดเกี่ยวกับการแข่งขันนัดดังกล่าวไว้อย่างละเอียด ซึ่งสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Hendry Ch. Bangun, *Wajah Bangsad alam Olahraga: 100TahunberitaOlahraga Indonesia*, 133-140.

¹⁶ ชาวตะวันตกและอเมริกันได้นำกีฬาฟุตบอลเข้ามาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นตามบริเวณเมืองท่าอย่างโยโกฮามา (Yokohama) และโกเบ (Kobe) และบรรดานักเรียนชาวญี่ปุ่นผู้ที่ได้รับโอกาสเดินทางไปศึกษาต่างประเทศได้นำความรู้และการเล่นกีฬาชนิดนี้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นมากขึ้นดู Allen Guttman and Lee Thompson, *Japanese Sport: A History* (Honolulu: University of Hawaii Press. 2001), 70-71, 90-91.

กันในนาม “โอลิมปิกนาซี” ซึ่งการแข่งขันรายการดังกล่าว ทีมฟุตบอลของญี่ปุ่นสามารถเอาชนะทีมชาติสวีเดน หนึ่งในชาติที่มีชื่อเสียงทีมหนึ่งในยุโรปไปได้ด้วยผลการแข่งขัน 3-2¹⁷

ฟุตบอลขยายอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามาในเอเชียตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 สังเกตได้จาก การก่อตั้งสโมสรฟุตบอลเป็นของตนเองที่เข้าร่วมตัวกันเป็นสมาชิกในสมาคมฟุตบอลอินโดนีเซีย อันเป็นสมาคมที่กำกับดูแลโดยชาวพื้นเมืองในประเทศญี่ปุ่นเองกีฬาฟุตบอลก็เป็นที่นิยมจนมีการก่อตั้งสมาคมและจัดการแข่งขันในประเทศ หรือกระทั่งลงแข่งขันในการแข่งขันโอลิมปิก อันเป็นการแข่งขันระดับนานาชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดรายการหนึ่งในช่วงเวลานั้น ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจหากฟุตบอลยังคงเป็นกีฬาที่ได้รับการผลักดันจากรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นในชาวช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาเมื่อ กองทัพญี่ปุ่นเข้ายึดครองดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วง ค.ศ. 1942-1945

¹⁷ Japan Football Association, *History of JFA*, Available from: <http://www.jfa.or.jp/eng/history/> (Accessed August 9, 2016), and Arned Kruger, “Germany,” in S.W. Pope and John Nauright (eds.), *Routledge Companion to Sport History* (London: Routledge, 2010), 435-436.

3. การจัดการแข่งขันฟุตบอลในชวา: ความต่อเนื่องท่ามกลางสถานการณ์สงคราม

หลังจากกองทัพญี่ปุ่นสถาปนา “แผนวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพา”(The Greater East Asia Co-Prosperity Sphere หรือ Dai-to-a Kyoeyiken) ขึ้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1940 กองทัพญี่ปุ่นได้ส่งกองทัพบกภาคที่ 16 ภายใต้การบังคับบัญชาของอิมามูระ ฮิโตชิ (Imamura Hitoshi) ยกพลขึ้นบกในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงของเกาะชวาในช่วงเดือนมกราคม ค.ศ. 1942 และประสบความสำเร็จในการยึดหมู่เกาะอินโดนีเซีย¹⁸ กองทัพญี่ปุ่นแบ่งเขตปกครองหมู่เกาะอินโดนีเซียออกเป็น 3 ส่วน โดยมอบหมายให้กองทัพบกภาคที่ 16 เข้าปกครองพื้นที่เกาะชวาและมาดูรา ขณะที่กองทัพภาคที่ 25 ปกครองเกาะสุมาตราและสิงคโปร์ และกองทัพเรือปกครองพื้นที่บริเวณหมู่เกาะที่อยู่ถัดไปทางตะวันออกเฉียงของเกาะชวา¹⁹ กองทัพญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกีฬาเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ประชาชน โดยหนังสือพิมพ์ *Tjahaja* ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1943 หัวข้อข่าว “ความหมายของกีฬา” (*Arti Olah Raga*) ได้สะท้อนถึงการให้ความสำคัญในการเผยแพร่กีฬาฟุตบอลแก่ประชาชน หนังสือพิมพ์ฉบับนี้เขียนอธิบายถึงประโยชน์ของกีฬานิดนี้ว่า ฟุตบอลเป็นกีฬาที่สามารถเสริมสร้างความกล้าหาญไปพร้อมกับความสามัคคีและความเต็มใจในการทำงานร่วมกันเพื่อจุดประสงค์

¹⁸ George McTurnan Kahin, *Nationalism and Revolution in Indonesia* (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1952), 101.

¹⁹ Joyce C. Lebra, *Japanese-Trained Armies in Southeast Asia: Independence and Volunteer Forces in World War II* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2010), 75-76.

อย่างไรโดยหนึ่งที่แสดงออกถึงความเท่าเทียมกันของผู้เล่นในสนาม ภายใต้คำขวัญ “หนึ่งเดียวเพื่อรวมใจ รวมใจเพื่อเป็นหนึ่ง” (Satu buat semua dan Semua buat satu)²⁰ นอกจากนี้ฟุตบอลยังสามารถพัฒนาผู้เล่นให้มีความสามัคคี พร้อมกับทักษะความสามารถ ความปรารถนา การตัดสินใจที่ถูกต้อง รวมถึงสภาวะผู้นำ อีกทั้งยังสามารถทดสอบความอดทน ความพยายาม รวมถึงสร้างระเบียบวินัยในตัวผู้เล่นให้ปฏิบัติตามกฎกติกาการแข่งขัน²¹ ทั้งกองทัพญี่ปุ่นและนักชาตินิยมอินโดนีเซียคนสำคัญในช่วงเวลานั้นอย่าง ซูการ์โน (Sukarno) ต่างให้ความสำคัญกับฟุตบอลในฐานะกีฬาที่สร้างความกล้าหาญให้แก่ชาวพื้นเมือง และสามารถจัดนิสัยชอบยอมรับในโชคชะตา (nerimo) ของชาวซาวาที่เป็นเหตุสำคัญให้เกิดความเฉื่อยชาจนเป็นอุปสรรคต่อการลุกขึ้นต่อต้านอิทธิพลของชาวตะวันตก²² ดังนั้นกองทัพญี่ปุ่นจึงพยายามส่งเสริมกีฬาฟุตบอลด้วยวิธีการที่หลากหลาย

วิธีการที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของกองทัพญี่ปุ่นคือ การใช้กีฬาฟุตบอลเป็นเครื่องมือเชื่อมความสัมพันธ์ของแต่ละเมืองในซาวาเข้าด้วย

²⁰ คำนวน “All for One, One for All” หรือ “หนึ่งเดียวเพื่อรวมใจ รวมใจเพื่อเป็นหนึ่ง” (หรืออาจแปลตรงตัวได้ว่า “หนึ่งเดียวเพื่อทั้งหมด ทั้งหมดเพื่อหนึ่งเดียว”) คือคำขวัญของทหารองครักษ์แห่งฝรั่งเศสจากนิยายชื่อดังช่วงศตวรรษที่ 19 ที่เขียนโดยอเล็กซองเดร ดูมาส์ (Alexandre Dumas) เรื่อง “The Three Musketeers” (Les Trois Mousquetaires) หรือที่รู้จักกันในชื่อภาษาไทยคือ “สามทหารเสือ” และ “ทแกล้วทหารสามเกลอ” นิยายดังกล่าวเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการผจญภัยของดาตานุ้ง (d'Artagnan) ผู้เดินทางมายังปารีสด้วยจุดประสงค์เพื่อสมัครเป็นทหารองครักษ์ของกษัตริย์ฝรั่งเศส

²¹ NIOD, “Arti Olah Raga,” *Tjahaja* (June 3, 1943): 1.

²² NIOD, “Rapat Besar ‘Gelora’, Mengolah Lahir dan Batin oentok Kesempornaan Masjarakat,” *Asia Raya* (May 31, 1943): 1.

กัน ตามเมืองใหญ่ๆ ของเกาะชวาในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาได้จัดการแข่งขันฟุตบอลทั้งในระดับเยาวชน องค์กร และสโมสร และมีรูปแบบการแข่งขันที่หลากหลายทั้งแบบชิงชนะเลิศ (tournament) แบบเก็บคะแนนจากการพบกันหมด (league) การแข่งขันรายการพิเศษ และการแข่งขันกระชับมิตร (friendly match) กองทัพอญี่ปุ่นพยายามก่อตั้งองค์กรกีฬาเพื่อให้มีหน้าที่บริหารจัดการเกี่ยวกับกีฬาทันทีหลังจากกองทัพอญี่ปุ่นเข้าปกครองเกาะชวา แรกเริ่มกองทัพอญี่ปุ่นมอบหมายให้สมาคมกีฬาอินโดนีเซีย อันเป็นสมาคมที่ก่อตั้งโดยชาวพื้นเมืองใน ค.ศ. 1938 เข้าดูแลจัดการด้านกีฬาและการออกกำลังกายในเกาะชวาอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 23 เมษายน ค.ศ. 1942²³ สมาคมกีฬาอินโดนีเซียจัดการแข่งขันกีฬาหลากหลายชนิดทั้งฟุตบอล เทนนิส คอร์ทบอล แบดมินตัน และกรีฑา เป็นต้น โดยในส่วนของฟุตบอลนั้น ทางสมาคมกีฬาอินโดนีเซียร่วมมือกับสโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งจการ์ตา (Persatuan Sepak Bola Indonesia Jakarta) หรือสโมสรฟุตบอลของชาวพื้นเมืองที่ก่อตั้งขึ้นในสมัยอาณานิคมช่วงทศวรรษ 1930²⁴ ช่วยกันจัดการแข่งขันฟุตบอลรายการใหญ่ในชวา โดยเฉพาะการแข่งขันฟุตบอลรายการ “เปอร์ซิจา” (Persidja) อันเป็นชื่อย่อของสโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งจการ์ตา

²³ NIOD, “Ikatan Sport Indonesia: Sepak-terjang Baroe, Tjara Baroe dan Semangat Baroe,” *Pandji Poestaka* (25 April 1942): 21.

²⁴ เดิมทีสโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งจการ์ตาเคยใช้ชื่อทางการเป็นภาษาดัตช์ในสมัยอาณานิคมว่า Voetbal bond Indonesische Jakarta และต่อมาพัฒนาเป็นสโมสรฟุตบอลที่มีชื่อว่า เปอร์ซิจา จการ์ตา (Persija Jakarta) ที่ปัจจุบันยังคงลงแข่งขันในลีกฟุตบอลสูงสุดของอินโดนีเซีย (Indonesia Soccer Championship A)

อย่างไรก็ตาม การแข่งขันฟุตบอลในชวาไม่ได้มีเพียงรายการเดียวเท่านั้น แต่ยังมีปรากฏการแข่งขันอีกหลายรายการที่จัดขึ้นตามเมืองสำคัญๆ อาทิเช่น การแข่งขันที่จัดโดยสโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งไซโล (Persatuan Sepak Bola Indonesia Solo หรือ Persis) เซอมารัง (Persatuan Sepak Bola Indonesia Semarang หรือ P.S.I.S.) สุราบายา (Persatuan Sepak Bola Indonesia Surabaya หรือ Persibaja) และยอกยาคาร์ตา (Persatuan Sepak Bola Indonesia Mataram หรือ P.S.I.M.) เป็นต้น สโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแต่ละเมืองเหล่านี้ยังร่วมมือกันจัดการแข่งขันฟุตบอลในหลากหลายรายการ อาทิ รายการ “สัปดาห์กีฬาอินโดนีเซีย” (Pekan Olah Raga Indonesia) ที่จัดขึ้นในเมืองจาการ์ตาระหว่างวันที่ 5-9 กันยายน ค.ศ. 1942 การแข่งขันรายการนี้แต่ละเมืองได้ส่งตัวแทนนักกีฬาเข้าแข่งขันเพื่อเฉลิมฉลองครบรอบ 6 เดือนของการยึดหมู่เกาะอินโดนีเซีย และเพื่อเป็นการสร้างสภาวะที่ตีรวมถึงการมีน้ำใจนักกีฬาให้แก่ผู้เข้าแข่งขัน²⁵ รวมไปถึงกีฬาฟุตบอลที่ในรอบชิงชนะเลิศที่ตัวแทนนักฟุตบอลจากยอกยาคาร์ตาสามารถเอาชนะตัวแทนจากการ์ตาไปได้ด้วยผลการแข่งขัน 4-0²⁶

²⁵ การแข่งขันรายการนี้เป็นการแข่งขันกีฬาหลากหลายชนิดที่ไม่ได้มีเพียงแค่ฟุตบอลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคอร์ฟบอล บาสเกตบอล เบสบอล ฟุตบอล เทนนิส วอลเลย์บอล และกรีฑาอีกหลากหลายรายการ เช่น วิ่ง 100 เมตรชายและหญิง วิ่ง 400 และ 1500 เมตรชาย วิ่งผลัด 4 คูณ 100 เมตร และขว้างจักร โดยหากพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในการแข่งขันขั้นกีฬาของกลุ่มชาติพันธุ์ในชวาแล้ว จะเห็นว่ากีฬาแต่ละชนิดนั้นมักมีกลุ่มคนที่เข้าร่วมแข่งขันแตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น การแข่งขันแบดมินตันมักเป็นการแข่งขันกันระหว่างชาวพื้นเมืองกับชาวจีน ในขณะที่เทนนิสเป็นกีฬาที่ชาวจีนพื้นทะเลมีความสามารถมากกว่าชาวพื้นเมือง รวมไปถึงกีฬายกน้ำหนักที่หากมีการจัดการแข่งขันขึ้นแล้วผู้เข้าแข่งขันแทบทั้งหมดนั้นคือชาวจีน เป็นต้น

²⁶ NIOD, “Sepak Raga,” *Pandji Poestaka* (September 12, 1942): 17.

อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าสู่ ค.ศ. 1943 เกาะชาวต้องเผชิญกับสถานการณ์ขาดแคลนกำลังพลสำหรับดูแลและปกป้องพื้นที่เนื่องจากรัฐบาลญี่ปุ่นในกรุงโตเกียวมีคำสั่งย้ายนายทหารญี่ปุ่นในชวาให้ไปประจำการที่หมู่เกาะโซโลมอน (Solomon) ที่อยู่ถัดไปไม่ไกลจากทางตะวันออกของหมู่เกาะอินโดนีเซียจากการที่ฝ่ายญี่ปุ่นสูญเสียกำลังพลกว่าสามหมื่นนายในบริเวณดังกล่าวตั้งแต่ช่วงปลาย ค.ศ. 1942²⁷ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์กรกีฬาในช่วงเวลานั้น กองทัพลูกโป่งก่อตั้งองค์กรกีฬาชื่อว่า ขบวนการฝึกซ้อมกีฬา (Gerakan Latihan Olah Raga) หรือชื่อย่อ เกอโลร่า (Gelora) เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 1943 และก่อตั้งสมาคมกีฬา (Tai Iku Kai) เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม ในปีเดียวกัน ด้วยจุดประสงค์สำคัญคือเพื่อฝึกฝนทักษะการต่อสู้ สมรรถภาพร่างกาย จิตวิญญาณแห่งความกล้าหาญรวมถึงจิตสำนึกแห่งการรักบ้านเกิดเมืองนอนให้แก่ประชาชน การให้ความสำคัญกับการฝึกฝนกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวญี่ปุ่นเองได้เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการผลักดันกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวของชาวพื้นเมืองอย่างปันจักสีลัต ในฐานะเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมแห่งชาติตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1944 เป็นต้นมา²⁸ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมกีฬาฟุตบอลของรัฐบาลกองทัพลูกโป่งไม่ได้ลดทอนลงไปแต่อย่างไร เกอโลร่าที่มีหน้าที่ดูแลการจัดกิจกรรมกีฬากการออกกำลังกายแทนสมาคมกีฬาอินโดนีเซียได้แต่ง

²⁷ Paul H. Kratoska, *Asian Labor in Wartime Japanese Empire* (Singapore: Singapore University Press, 2006), 185-186.

²⁸ ผู้สนใจประเด็นดังกล่าวสามารถอ่านวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนได้ที่ กษัตริศ วงษ์ลิขิตธรรม, “รัฐกับนโยบายส่งเสริมกีฬาในหมู่เกาะอินโดนีเซียระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาและสงครามต่อสู้เพื่อเอกราช ในช่วง ค.ศ. 1942-1949,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558).

J. M. Lt. Colonel Imamoera sedang menjampaike piala tanda menang kepada Pemimpin kesebelasan P.S.I.M. dari Djokja.

รูปที่ 2 นายพลอิมามูระ ฮิโตชิ แม่ทัพผู้ปกครองเกาะชวาในช่วงเวลานั้น
มอบถ้วยรางวัลชนะเลิศรายการสัปดาห์กีฬาอินโดนีเซีย
ให้แก่กัปตันทีมของทีมฟุตบอลยอกยาคาร์ตา
ที่มา: NIOD, "Sepak Raga," *Pandji Poestaka* (September 19, 1942): 28.

รูปที่ 3 (ซ้ายบนและล่าง) ภาพบรรยากาศในสนามฟุตบอล
ระหว่างทีมยกยการร์ตากับทีมจการร์ตา (ชวาบน) ชูการ์โนเตะลูกฟุตบอล
เป็นธรรมเนียมเพื่อเปิดการแข่งขันในรอบชิงชนะเลิศ
ที่มา: NIOD, "Sepak Raga," *Pandji Poestaka* (September 19, 1942): 27.

ตั้ง อับดุล ฮาลิม (Abdul Halim)²⁹ ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานในส่วนของ กีฬาฟุตบอล โดยมี โมฮัมมัด โกซาซีย์ปู้ร์ วานเนอการา (Mohammad Kosasih Purwanegara)³⁰ ดำรงตำแหน่งรองประธาน³¹

กองทัพญี่ปุ่นยังคงให้มีการแข่งขันฟุตบอลในเกาะชวาต่อไปทั้ง ในการแข่งขันกีฬาฟุตบอลรายการเปอริซิจาและในระดับตัวแทน ระหว่างเมืองต่างๆ โดยเฉพาะการจัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างเมือง ในชวาที่เริ่มต้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1943 การแข่งขันรายการนี้จัด เป็นการแข่งขันกันระหว่างเมืองใหญ่ทั่วเกาะชวากว่า 18 ทีม ได้แก่ 9 ทีมจากชวาตะวันตก คือ จากการ์ตา บันดุง (Bandung) โบกออร์ (Bogor) ตาสิกมาลาเยา (Tasikmalaya) สุชะบูมี (Sukabumi) จิเรอบน (Cirebon) การ์ตุต (Garut) ปูร์วาการ์ตา (Purwakarta) จิอันจัวร์ (Cianjur) 5 ทีมจาก ชวากลาง ได้แก่ ไทโล เซอมารัง ยอกยาการ์ตา กลาเตน (Klaten) อัมบาราว่า (Ambarawa) ชวาเกน (Sragen) และอีก 4 ทีมจากชวา ตะวันออก ได้แก่ สุราบายา มาดิอุณ บลิตาร์ (Blitar) และเจอปู (Cepu)³²

²⁹ อับดุลฮาลิม ในเวลาต่อมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 4 ของ รัฐบาลสาธารณรัฐอินโดนีเซียในช่วงเดือนมกราคมจนถึงกันยายน ค.ศ. 1950 หลัง อินโดนีเซียได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์หลังการประชุมโต๊ะกลมที่กรุงเฮก (Hague) ประเทศเนเธอร์แลนด์ระหว่างเดือนสิงหาคมจนถึงพฤศจิกายน ค.ศ. 1949

³⁰ โมฮัมมัด โกซาซีย์ ปูร์วานเนอการา ในเวลาต่อมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงกิจการสังคมช่วง ค.ศ. 1949-1950 และดำรงตำแหน่งเกี่ยวกับ กิจการสังคมและกีฬาอื่นๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะตำแหน่งประธานสมาคมสมาคม ฟุตบอลทั่วสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (Persatuan Sepakbola Seluruh Indonesia) ในช่วง ค.ศ. 1965-1975

³¹ NIOD, "Pimpinanoemoem 'Gelora' Tjabang Djakarta Bagian Sepak-raga," *Asia Raya* (June 5, 1943): 4.

³² NIOD, "Pertandingan Daerah Gelora," *Asia Raya* (18 May 1943): 2.

การแข่งขันฟุตบอลในเกาะชวายังคงมีอย่างต่อเนื่อง แม้ว่ากองทัพญี่ปุ่นตัดสินใจก่อตั้งสมาคมกีฬา (Tai Iku Kai) ให้เป็นองค์กรรับผิดชอบการบริหารจัดการกีฬาแทนเกอโลว่าตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม และหันมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวและการออกกำลังกายแบบทหารมากยิ่งขึ้นก็ตาม ในช่วงนั้นการแข่งขันฟุตบอลระหว่างเมืองใหญ่ในเกาะชวายังคงดำเนินต่อไปจนถึงปลาย ค.ศ. 1944³³ และการแข่งขันฟุตบอลยังปรากฏออกมาในรูปแบบนัดการกุศล เพื่อสร้างความสนุกสนานและเรียกเงินบริจาคจากประชาชนเพื่อเป็นงบประมาณเพิ่มเติมให้แก่รัฐบาลกองทัพญี่ปุ่นหลังต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำตั้งแต่ ค.ศ.1943 เป็นต้นมา ตัวอย่างเช่น การแข่งขันฟุตบอลนัดพิเศษที่แข่งขันกันเพียง 10 นาที ระหว่างเจ้าหน้าที่ หน่วยงานประชาสัมพันธ์ (Sendenbu)³⁴ พบกับทีมงานนักข่าวในช่วงเดือนเมษายน ค.ศ. 1943 ซึ่งการแข่งขันนัดนี้จบลงไปด้วยผลเสมอ 1-1³⁵

³³ ผลการแข่งขันฟุตบอลรายการดังกล่าวปรากฏในหนังสือพิมพ์ *Asia Raya* จนกระทั่งสิ้นสุดลงในช่วงเดือนตุลาคม ค.ศ. 1944

³⁴ หน่วยงานประชาสัมพันธ์ (Sendenbu) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและกิจกรรมต่างๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย โดยในหน่วยงานนี้มี ชิมิซึ ฮิโตชิ (Shimizu Hitoshi) เป็นผู้นำที่คอยทำงานร่วมกับชาวอินโดนีเซีย

³⁵ การแข่งขันนัดนี้เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานทั้งสองออกกำลังกายต่อหน้าประชาชนอย่างเป็นทางการหลังสิ้นสุดการแข่งขันระหว่างตัวแทนจากรัตนาพบกับไซโล ณ สนามกีฬาแกมปรีในจากรัตนา ซึ่งหัวหน้าหน่วยงานประชาสัมพันธ์ชาวญี่ปุ่นอย่าง ชิมิซึ ฮิโตชิ (Shimizu Hitoshi) เองก็เข้าร่วมการแข่งขันดังกล่าวในตำแหน่งกองกลางของทีม ร่วมกับเจ้าหน้าที่ชาวพื้นเมืองอีกหลากหลายคน ตัวอย่างเช่น ระเบิดัน ซัมซูดิน (Raden Samsudin) อดีตผู้นำขบวนการสามเอ (Gerakan Tiga A) ที่จัดตั้งโดยหน่วยงานประชาสัมพันธ์เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1942 ขณะที่ทีมงานนักข่าวเองเป็นการผสมผสานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ชาวญี่ปุ่น

นอกจากนี้ยังมีการจัดการแข่งขันพิเศษรายการอื่นๆ อย่างเช่น การแข่งขันฟุตบอลเพื่อระดมทุนช่วยเหลือทหารในช่วงต้น ค.ศ. 1944 โดยช่วงเวลาดังกล่าวสมาคมกีฬาได้ก่อตั้งคณะกรรมการฟุตบอลเพื่อสนับสนุนกองกำลังปกป้องมาตุภูมิและกองกำลังสนับสนุน (Panitia Sepak Raga Guna Menyokong “Tentera Pembela Tanah Air” dan Heiho) ขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1944 เพื่อรับเงินบริจาคจากประชาชนผ่านการจัดการแข่งขันฟุตบอลตามเมืองต่างๆ³⁶ หนังสือพิมพ์ *Asia Raya* พบหลักฐานการจัดการแข่งขันฟุตบอลการกุศลดังกล่าว 1 นัด ได้แก่การแข่งขันฟุตบอลการกุศลที่สนามกีฬาแกมปีร์ในเมืองจาการ์ตาเมื่อวันที่ 26-27 กุมภาพันธ์ในปีนั้น โดยร่วมมือกันกับหน่วยงานภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Badan Bencana Alam) เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยที่ผู้ได้รับความเสียหายส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกร³⁷ จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า กองทัพญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับฟุตบอลเนื่องจากมองว่าเป็นกีฬาที่สามารถพัฒนาบุคลิกภาพ

และชาวพื้นเมืองเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ชาวญี่ปุ่นนามว่า อาโอกิ (Aoki) ร่วมกับชาวพื้นเมืองในทีม อาอิ อันวาร โจโกรมิโนโต (Anwar Cokroaminoto) หรือ อะลาตัส (Alatas) ผู้มีบทบาทเป็นล่าม อีกทั้งเป็นหนึ่งในสมาชิกผลิตหนังสือพิมพ์ *Asia Raya* ในขณะนั้น เป็นต้นอ้างอิงจาก NIOD, “Pertandingan Sepak Raga Kes. Wartawan – Kes. Sendenboe,” *Asia Raya* (April 28, 1943): 4; “Perdjuanan jang Gembira,” *Asia Raya* (April 30, 1943): 4

³⁶ NIOD, “Panitia Sepak Raga Goena Menjokong “Tentera Pembela Tanah Air” dan Heiho,” *Asia Raya* (February 2, 1944): 2.

³⁷ NIOD, “Sepak Bola,” *Asia Raya* (February 24, 1944): 2; Peter Post, William H. Frederick, Iris Heidebrink and Shigeru Sato, *The Encyclopedia of Indonesia in the Pacific War: in Cooperation with the Netherlands Institute for War Documentation*, 279.

Pertandingan sepak-raga

**Kes. Wartawan — Kes.
Sendenboe.**

Soesoenan kesebelasan masing² se-
bagai berikoet:

Sendenboe:

t. Prawoto

t. Idroes t. J. T. Assn

t. Saleh S.A. t. H. Sjimizo t. Mochtar
Praboe Mangkoenegoro

t. Amin Tirta t. Mr. Sjamsoeddin t. Jamagoet!¹

t. Narwis t. Djajanoeminta

O

t. Darmawidjaja t. Soendoro

t. Soeroto t. Inoe Perbatasari t. N. St. Iskandar

t. A. S. Alatas t. Aoki t. Nakatani

t. R. Soekardjo t. A. Tjekroaminoto

t. St. P. Boentami

Wasit: t. Mr. E. L. Tobing, dan pen-
djaga garis toean-toean, Samsuedin
St. Ma'moer dan t. Sitoemorang.

Wartawan:

รูปที่ 4 รายชื่อ 11 ผู้เล่นของทีมหน่วยงานประชาสัมพันธ์กับทีมนักข่าว

ที่มา: NIOD, "Pertandingan Sepak Raga Kes. Wartawan – Kes.

Sendenboe," *Asia Raya* (April 28, 1943): 4

และลักษณะนิสัยของประชาชนชาวทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวมแม้ว่าทิศทางการส่งเสริมกีฬาจะเปลี่ยนแปลงมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกีฬาต่อสู้ป้องกันตัวมากขึ้นก็ตาม

ยิ่งไปกว่านั้น จากการส่งเสริมกีฬาฟุตบอลของกองทัพญี่ปุ่น จึงส่งผลให้เราสามารถศึกษาและมองสภาพสังคมและวัฒนธรรมฟุตบอลที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวออกมาได้และปรากฏผ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสารตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ที่มีชื่อเสียงอย่าง *Asia Raya* นิยมรายงานผลการแข่งขันกีฬาลงบนหน้า 2 ของหนังสือพิมพ์ของตนเอง ขณะที่หนังสือพิมพ์รายวันอีกฉบับอย่าง *Tjahaja* นอกเหนือไปจากการรายงานผลกีฬาทั่วไปแล้ว หนังสือพิมพ์ฉบับนี้จะมีคอลัมน์ประจำสัปดาห์ในวันจันทร์ ชื่อว่า “กีฬา” (*Olah Raga*) ซึ่งเป็นการแนะนำแนวทางการออกกำลังกายที่ถูกต้องและพูดคุยเกี่ยวกับข่าวสารกีฬา³⁸ เช่นเดียวกับนิตยสารรายสัปดาห์อย่าง *Pandji Poestaka* ที่นิยมรวบรวมผลการแข่งขันฟุตบอลในแต่ละสัปดาห์มาตีพิมพ์เผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างละเอียดกว่าหนังสือพิมพ์รายวัน การรายงานผลการแข่งขันและแนะนำเกร็ดความรู้ด้านกีฬาและออกกำลังกายแก่ประชาชนผ่านสิ่งพิมพ์เหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า กองทัพญี่ปุ่นนั้นให้ความสำคัญกับการผลักดันวัฒนธรรมการเล่นกีฬาให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดีโดย

³⁸ ในหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์ *Tjahaja* มักเป็นการรายงานข่าวสถานการณ์ทางการเมืองและการสู้รบกันระหว่างกองทัพญี่ปุ่นและฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นสำคัญ ในขณะที่หน้า 2-3 จะเป็นข่าวสารประจำวันแยกย่อยไปในส่วนต่างๆ และหน้า 4 ถือเป็นส่วนที่ใช้รายงานข่าวสารเพิ่มเติม และเป็นพื้นที่สำหรับคอลัมน์พิเศษประจำสัปดาห์ของหนังสือพิมพ์ในแต่ละวันที่มีจุดประสงค์เพื่อให้เกร็ดความรู้ในประเด็นต่างๆ ให้แก่ประชาชน ได้แก่ วันจันทร์-กีฬา (*Olah Raga*), วันพุธ-สวนของคุณแม่ (*Taman Iboe*), วันเสาร์-สวนของเด็กๆ (*Taman Anak-anak*)

ในส่วนต่อไปนี้ ผู้เขียนจะลองหยิบยกตัวอย่างการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมฟุตบอลในช่วงเวลานั้นบางประการขึ้นมาอธิบายเพื่อแสดงให้เห็นถึงมิติของประวัติศาสตร์ฟุตบอลในช่วงเวลานั้น

4. เปอร์ซิจา:

ความหลากหลายของทีมฟุตบอลและนักกีฬา

กีฬาถือเป็นพื้นที่ตัวแทนของการต่อสู้ของรัฐหรือสังคมใดสังคมหนึ่งที่พยายามช่วงชิงชัยชนะในการแข่งขันกีฬาเพื่อแสดงออกถึงศักยภาพที่อยู่เหนือกว่าสังคมรอบข้างตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏตามการแข่งขันรายการต่างๆ ตามมหกรรมกีฬาทั่วโลกไม่เว้นแต่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³⁹ แต่ในอีกด้านหนึ่งกีฬาก็เป็นอีกพื้นที่ตัวแทนที่สะท้อนการสร้างและแสดงออกถึงความกลมเกลียวในสังคมใดสังคมหนึ่งที่แต่ละรัฐต้องการลดความขัดแย้งและความตึงเครียดในสังคม การใช้กีฬาเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่ประชาชนนั้นปรากฏในการดำเนินการของกองทัพญี่ปุ่นบนเกาะชวาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาเพื่อบรรเทาสภาพปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ (ethnic conflict) ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวพื้นเมืองและชาวจีนโพ้นทะเลที่นำไปสู่ประเด็นการเหยียดเชื้อชาติ (racist) และอคติทางชาติพันธุ์ (ethnocentrism)

³⁹ ดังตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นผ่านคำว่า “เจ้าอาเซีย” ในภาษาไทย หรือแม้แต่คำว่า “ราชา เอเชีย เต็งการา” (Raja Asia Tenggara) ในภาษาอินโดนีเซียที่มีความหมายว่า “ราชาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ทั้งสองคำเป็นคำที่นักข่าวทั้งในประเทศไทยและอินโดนีเซียต่างนิยมใช้เขียนลงในการรายงานข่าวกีฬาตามหนังสือพิมพ์หรือตามเว็บไซต์ต่างๆ เมื่อมีการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความขัดแย้งระหว่างชาวพื้นเมืองและชาวจีนมีสาเหตุจากสภาพความแตกต่างทางเศรษฐกิจตั้งแต่ในสมัยอาณานิคมอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ และเมื่อเนเธอร์แลนด์พ่ายแพ้ให้แก่กองทัพญี่ปุ่นในช่วงต้น ค.ศ. 1942 ชาวจีนได้เข้าทำร้ายร่างกายและทำลายที่อยู่อาศัย รวมถึงธุรกิจของชาวจีนเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ชาวจีนบางส่วนต้องยอมบริจาคเงินแก่กองทัพญี่ปุ่นเพื่อปกป้องธุรกิจของตนเองจากชาวพื้นเมือง ซึ่งกองทัพญี่ปุ่นให้การคุ้มครองแก่ชาวจีนโพ้นทะเลผู้ที่ไม่ทำที่ต่อต้านตนเองเป็นอย่างดี เนื่องจากกองทัพญี่ปุ่นในชวานั้นให้ความสำคัญกับชาวจีนโพ้นทะเลในฐานะเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองของตนเองในเกาะชวา ส่งผลให้ชาวจีนผู้ที่ไม่แสดงเจตนาภยธรรมต่อต้านตนเองร่วมกิจกรรมในสังคมและสามารถก่อตั้งองค์กรและเปิดโรงเรียนสำหรับชาวจีนได้อย่างถูกกฎหมาย เช่น สมาคมการค้าจีน (Chung Hua Shang Wu Hui) สมาคมชาวจีนโพ้นทะเล (Hua Ch'iao Chung Hui หรือ Kakyo Sokai) หรือโรงเรียนเอกชนจีน (Kakyo Shiritsu Gakko Saikai no Ken) เป็นต้น อย่างไรก็ตามสมาคมเหล่านี้ต้องได้รับการควบคุมจากกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด⁴⁰

ดังนั้น ก็เป็นไปได้ที่จะเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถสร้างความกลมเกลียวและลดความขัดแย้งในหมู่ชาวพื้นเมืองและชาวจีนประเด็นดังกล่าว สมาคมก๊อฟ้าอินโดนีเซียและขบวนการสามเอ (Gerakan Tiga

⁴⁰ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน Shigeru Sato, *War, Nationalism and Peasants: Java Under the Japanese Occupation 1942-1945*, 40-42. และ Peter Post, William H. Frederick, Iris Heidebrink and Shigeru Sato, *The Encyclopedia of Indonesia in the Pacific War: in Cooperation with the Netherlands Institute for War Documentation*, 524, 331-2.

A) ร่วมกันจัดการประชุมที่กรุงจาการ์ตาเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1942 โดยรวบรวมตัวแทนชาวอินโดนีเซีย ชาวจีน และรวมถึงชาวอาหรับ เข้าประชุมสอบถามความเป็นไปได้ในการจัดการแข่งขันกีฬาในชวา การประชุมสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามรวมกลุ่มคนเหล่านี้ให้หันมาปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน⁴¹ ซึ่งการแข่งขันฟุตบอลรายการเปอร์ซิจาจัดเป็นกรณีตัวอย่างที่ดีสำหรับอธิบายให้เห็นการสร้างความเป็นสามัคคีในกลุ่มคนเหล่านี้ผ่านฟุตบอลที่สะท้อนออกมาจากทีมและนักกีฬาที่เข้าร่วมการแข่งขัน รายการดังกล่าว โดยเปอร์ซิจาเป็นการแข่งขันฟุตบอลในรูปแบบเก็บคะแนนจากการพบกันทั้งหมด ของ 13 ทีม ได้แก่ อันดาลาส (Andalas) บาตา (Bata) H.B.S. (Hoogere Burger School) จงหัว (Chung Hwa หรือ Tionghoa) เซอเตีย (Setia) นาอูลี (Nauli) บินตัง ติมูร์ (Bintang-Timur) การ์ดูดา (Garuda) อัลฟุตูวะฮ์ (Alfoetoewah) สเตอร์ (Ster) เซอเตียกี (Setiaki) มาเอซา (Maesa) และ M.O.S. ที่เริ่มแข่งขันกันตั้งแต่มิถุนายน ค.ศ. 1942 เป็นต้นมา⁴²

ทีมที่เข้าร่วมการแข่งขันเปอร์ซิจาทั้ง 13 ทีมเหล่านี้ ต่างเป็นทีมตัวแทนนักกีฬาจากสมาคม โรงเรียน รวมถึงธุรกิจและกิจการต่างๆ ของคนหลากหลายกลุ่ม ตัวอย่างเช่น บาตา (Bata) เป็นทีมฟุตบอลของธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรมผลิตรองเท้ารายใหญ่ในเกาะชวาตั้งแต่สมัยอาณานิคมที่มีชาวจีนโพ้นทะเลเป็นเจ้าของกิจการ⁴³ โดยบาตาเป็นทีมที่

⁴¹ NIOD, "Membentoeuk Olympic Comite Olah Raga," *Pandji Poes-taka* (July 25, 1942): 24.

⁴² NIOD, "Pemilihan Kelas Persidja Selesai," *Asia Raya* (May 8, 1943): 4.

⁴³ Shigeru Sato, *War, Nationalism and Peasants: Java under the Japanese Occupation 1942-1945*, 40-1.

ให้นักฟุตบอลชาวพื้นเมืองและชาวจีนผสมผสานกัน เช่น นักกีฬาชาวพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงอย่างมากในช่วงเวลานั้นสามคน ได้แก่อะบิดิน (Abidin)⁴⁴ มักมูล (Makmul หรือ Mahmud ในบางฉบับ) และรุสลัน (Ruslan) ร่วมกับกับนักฟุตบอลชาวจีนโพ้นทะเลอย่าง กวีซุ่ย เจียง (Kwee Soei Thiang) ซึ่งนักฟุตบอลเหล่านี้เป็นนักฟุตบอลที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1930⁴⁵ จงหัวเป็นอีกทีมฟุตบอลของชาวจีนที่รวมตัวกันหลังก่อตั้งสมาคมจีนโพ้นทะเลขึ้นเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม ค.ศ. 1942 และเป็นทีมที่ใช้ นักฟุตบอลชาวจีนโพ้นทะเลลงสนามแทบทั้งหมด นำโดย ยอดกองหน้าและกองกลางชาวจีนโพ้นทะเลอย่าง เต็ก เอ็ง (Tek Eng) และ โทนี เวิน (Tony Wen) ตามลำดับ⁴⁶ ขณะเดียวกัน ทีมฟุตบอลบางทีมนั้นก่อตั้งมาจากชาวพื้นเมือง ตัวอย่างเช่น อัลฟูดุวะฮ์ เป็นทีมฟุตบอลของชาวพื้นเมืองอยู่อาศัยบริเวณมัสยิดอัล ฟูดุวะฮ์ทางตอนใต้ของจาการ์ตาที่ในสมัยอาณานิคมอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ รวมตัวกันเตะฟุตบอลในชุมชนใกล้มัสยิดแห่งนี้⁴⁷ รวมไปถึงทีมของชาว

⁴⁴ กองหน้าผู้ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นตำนานของสโมสรฟุตบอล เปอร์ซิจา จาการ์ตา (Persidja Jakarta) ในปัจจุบัน

⁴⁵ Arief Natakusumah, *Drama itu Bernama Sepak Bola* (Elex Media Komputindo: 2008), 82-3; NIOD, "Persidja," *Pandji Poestaka* (August 1, 1942): 29.

⁴⁶ Peter Post, William H. Frederick, Iris Heidebrink and Shigeru Sato, *The Encyclopedia of Indonesia in the Pacific War: in Cooperation with the Netherlands Institute for War Documentation*, 524; Arief Natakusumah, *Drama itu Bernama Sepak Bola*, 82.

⁴⁷ Shodiq Ramadhan, *Ponpes BSC Al Futuwwah Cipete Utara: Berawal dari Main Bola*, 2015, Available from: <http://www.suara-islam.com/read/index/14823/Ponpes-BSC-Al-Futuwwah-Cipete-Utara--Berawal-dari-Main-Bola> (Accessed October 10, 2016)

พื้นเมืองบางทีมที่หลงเหลืออยู่จากสมัยอาณานิคมเข้าร่วมแข่งขันช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา อันได้แก่สเตอร์ทีมที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ในช่วงปลายทศวรรษ 1930⁴⁸ H.B.S. (Hoogere Burger School) ทีมฟุตบอลอันโด่งดังที่ตั้งชื่อตามโรงเรียนตะวันตกครึ่งสมัยรัฐบาลอาณานิคม โดย H.B.S. ยังคงเป็นทีมที่แข็งแกร่งที่สามารถยิงประตูคู่แข่งได้เป็นจำนวนมากในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาแม้ไร้ชื่อนักกีฬาชาวตะวันตกตัวอย่างเช่นในนิตยสาร *Pandji Poestaka* ฉบับวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1942 ได้รายงานผลการแข่งขันฟุตบอลระหว่างทีม H.B.S. พบกับ อัลฟูดุวะฮ์ ซึ่งนิตยสารฉบับดังกล่าวรายงานว่าทีม H.B.S. สามารถเอาชนะไปด้วยผลการแข่งขัน 5-2 จากการประสานงานที่ยอดเยี่ยมของ ออสการ์ (Oscar) ร่วมกับนักฟุตบอลชาวพื้นเมืองผู้มีชื่อเสียงในทีมอีกสองคนอย่าง มัตดอนเคอร์ (Matdonker) กับแซงเกอร์ (Sanger)⁴⁹

ยิ่งไปกว่านั้นช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาทางสมาคมฟุตบอลได้จัดการแข่งขันฟุตบอลระหว่างเมืองขึ้นหลากหลายรายการ ดังเช่นการแข่งขันในรายการสัปดาห์กีฬาอินโดนีเซีย ที่ส่งผลให้แต่ละเมืองต้องรวบรวมนักฟุตบอลชุดที่ดีที่สุดลงแข่งขันเพื่อคว้าชัยชนะให้กับตนเอง ตัวอย่างเช่น *Pandji Poestaka* รายงานว่า สโมสรฟุตบอลอินโดนีเซียแห่งจากรัตนาได้จัดการแข่งขันนัดพิเศษขึ้นในวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ. 1942 เพื่อคัดเลือกนักฟุตบอลเป็นตัวแทนลงแข่งขันกับเมืองอื่นในเดือนกันยายน โดยปรากฏชื่อของนักกีฬาที่มีชื่อเสียงมากมาย อาทิ ออสการ์ และโยฮัน (Djohan) สองนักเตะจากทีม H.B.S. อะบิตินกับรุสสัน สองนักเตะที่มบาทา ติตาเลย์ (Titaley) กองกลางจากทีมบินตัง ติมอร์ รวม

⁴⁸ Karel Stokkermans, *Dutch East Indies - Football History*.

⁴⁹ NIOD, "Persidja," *Pandji Poestaka* (July 25, 1942): 30.

ถึงนักเตะชาวจีนอย่าง เต็ก เอ็ง กับ โทนี่ เหวินได้รับการคัดเลือกให้เป็นส่วนหนึ่งของทีมที่เป็นตัวแทนของชาวจาการ์ตา⁵⁰

อาจกล่าวได้ว่าการจัดการแข่งขันฟุตบอลประสบความสำเร็จในการลดความขัดแย้งระหว่างชาวพื้นเมืองกับชาวจีนโพ้นทะเลได้ดีในระดับหนึ่ง เนื่องจากไม่พบหลักฐานการรายงานเหตุทะเลาะวิวาทที่มีต้นเหตุมาจากเกมการแข่งขัน แม้ว่าการแข่งขันในบางเกมนั้นเป็นการแข่งขันกันระหว่างทีมของชาวพื้นเมืองกับชาวจีนก็ตาม ซึ่งสาเหตุดังกล่าวเอง นอกเหนือว่าอาจเกิดจากปัจจัยการควบคุมความปลอดภัยที่เข้มงวดของกองทัพญี่ปุ่นเองแล้ว ยังอาจเกิดจากปัจจัยที่ฟุตบอลเป็นเกมกีฬาที่แข่งขันกันในสนาม และลักษณะของแต่ละทีมยังมีการผสมผสานกับระหว่างผู้เล่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ที่ทุกคนต่างมุ่งมั่นเพื่อคว้าชัยชนะในการแข่งขันแต่ละเกม เนื่องจากฟุตบอลเป็นกีฬาที่ต้องแข่งขันเป็นทีมด้วยการใช้ผู้เล่นทั้งหมด 11 คนลงสนาม ซึ่งยังไม่รวมถึงผู้เล่นตัวสำรอง แตกต่างกับกีฬาชนิดอื่นที่ใช้จำนวนผู้เล่นที่น้อยกว่า

⁵⁰ NIOD, "Persidja," *Pandji Poestaka* (1 August 1942): 29, "Sepak Raga," *Pandji Poestaka* (September 12, 1942): 12, "Pertandingan Sepak Raga," *Asia Raya* (July 6, 1943): 2.

5. 2-3-5: บุกแหลก ด้วยแผนการเล่นยอดนิยม

เมื่อแต่ละทีมต้องการคว้าชัยชนะ สิ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการจัดตัวผู้เล่นชุดที่ดีที่สุดลงสนามนั้นคือ การจัดระบบแผนการเล่นเพื่อให้สามารถทำให้ผู้เล่นในสนามทั้ง 11 คนอย่างเกิดประโยชน์ที่สุดด้วยเหตุนี้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเราจึงเห็นแต่ละทีมนิยมใช้แผนการเล่น (formation) ที่แตกต่างกันออกไป อาทิ แผนการเล่นทั่วไปในโลกฟุตบอลยุคปัจจุบันอย่าง 4-4-2, 4-3-3, 4-5-1, 3-4-3, 3-5-2, หรือ 4-2-3-1 อย่างไรก็ตาม แผนการเล่นของเกมฟุตบอลนั้นมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอยู่ตลอดเวลาซึ่งแตกต่างกับฟุตบอลในยุคปัจจุบันที่หันมาให้ความสำคัญกับเกมป้องกันเพื่อไม่ให้ทีมของตนเองเสียประตูกันมากขึ้น โดยในอดีตตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์วรรษที่ 19 ฟุตบอลมีลักษณะการเล่นที่ให้ความสำคัญกับการยิงประตูฝ่ายตรงข้ามเหนือสิ่งอื่นใด จึงส่งผลให้ผู้เล่นมักวิ่งรุกกันไปข้างหน้าคล้ายกับกีฬารักบี้ ดังที่ปรากฏในแผนการเล่น 1-1-8 และ 1-2-7 กระทั่งในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในสังคมฟุตบอลอังกฤษและสกอตแลนด์จึงเริ่มคิดค้นแผนการเล่นที่ชักกองยืนในสนาม 2 คนเพื่อเน้นความสมดุลในเกมรุกและรับมากขึ้นในขณะนั้น และได้นำมาสู่การใช้แผนการเล่น 2-3-5 หรือที่รู้จักกันในชื่อแผนพีระมิด (Classical Pyramid)⁵¹

2-3-5 หรือ พีระมิดจัดเป็นแผนการเล่นที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลกันระหว่างเกมบุกและเกมป้องกันมากที่สุด เนื่องจากระบบนี้ลด

⁵¹ นิพนธ์ กิติกุล, *หลักการการเล่นฟุตบอลสมัยใหม่* (กรุงเทพฯ: พัทธอักษร, 2525), 25.

ผู้เล่นเกมรุกให้เหลือเพียง 5 คน และเพิ่มผู้เล่นตำแหน่งฮาล์ฟกลาง (Centerhalf)⁵² เพื่อคอยทำหน้าที่ช่วยเกมบุกในขณะที่ทีมได้ครอบบอล ในทางตรงกันข้ามเมื่อทีมตกเป็นฝ่ายป้องกัน ฮาล์ฟกลางจะมีหน้าที่ไล่บอลตรงกลางสนามและลดช่องว่างในเกมบุก เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เล่นตำแหน่งฟูลแบ็ค (Fullback) 2 คนที่ยืนอยู่ด้านหลังสามารถตัดบอลและใช้กับดักล้ำหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2-3-5 กลายเป็นระบบการเล่นที่แพร่ขยายตัวในวัฒนธรรมฟุตบอลตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1920 เป็นต้นมา เนื่องจากทีมที่นิยมใช้แผนนี้ในแรกเริ่มที่คิดค้นแผนขึ้นมาอย่างทีมชาติอังกฤษสามารถเอาชนะคู่แข่งได้เป็นจำนวนมาก และยังเป็นแผนการเล่นที่ทีมชาติอุรุกวัยใช้แล้วประสบความสำเร็จอย่างมากในปลายทศวรรษ 1920 จนสามารถตำแหน่งชนะเลิศในรายการกีฬาโอลิมปิก (Olympic Games) สองสมัยซ้อนเมื่อ ค.ศ. 1924 กับ 1928 อีกทั้งยังคว้าตำแหน่งชนะเลิศในการแข่งขันฟุตบอลโลก (FIFA World Cup) ได้สำเร็จเมื่อ ค.ศ. 1930⁵³ ความสำเร็จดังกล่าว ส่งผลให้แผนการเล่นปรีรามิดมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมฟุตบอลทั่วโลก และปรากฏในเกาชาวจนถึงทศวรรษ 1940 โดยตามหน้าหนังสือพิมพ์มักมีการรายงานผลและการวิเคราะห์เกมการแข่งขันก่อนที่เกมจะเริ่มต้นขึ้นในหลากหลาย

⁵² ฮาล์ฟกลาง (Center half) นั้นไม่ใช่ตำแหน่งกองหลังตัวกลาง (Center back) เหมือนที่เข้าใจกันในปัจจุบัน เนื่องจากฮาล์ฟกลางต้องยืนตำแหน่งที่สูงกว่ากองหลังตัวกลาง แต่ถึงกระนั้น ผู้เล่นในตำแหน่งนี้มีหน้าที่แตกต่างกับกองกลาง (Midfelder) ในปัจจุบันเช่นกัน เนื่องจากต้องทำหน้าที่ในเกมรับมากกว่าเกมรุก จนในเวลาต่อมาตำแหน่งนี้จึงถูกถอดมาเป็นตำแหน่งกองหลังตัวกลาง (Center back) เหมือนในปัจจุบัน แล้วขยับฟูลแบ็ค (Full back) ทั้งสองข้างไปยืนบริเวณเส้นข้างเพื่อป้องกันการโจมตีจากปีก (Winger) ของฝั่งตรงข้ามได้มากยิ่งขึ้น

⁵³ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน นิพนธ์ กิติกุล, *หลักการเล่นฟุตบอลสมัยใหม่*, 25-27.

Pasangan A.

	Makmoel (Bata)			
	Kwee Soei Tjiang		Roeslan	
	(Bata)		(Bata)	
	A. Titaley	Tony Wen	Mardja	
	(B. Timoer)	(C.H.)	(H.B.S.)	
Iskandar	Sanger	Leander	Abidin	Waas
(Ster)	(H.B.S.)	(Bata)	(Bata)	(B.T.)

○

Lamoh	T. Eng	Pattiwael	Oscar	K. K. Lie
(Bata)	(C.H.)	(B.T.)	(H.B.S.)	(C.H.)
	Boesoe	A. Djohan	Soeprapto	
	(Bata)	(H.B.S.)	(Garoeda)	
	Tjong Lip		A. Gani	
	(C.H.)		(Andalas)	
	Huliselaan		(B.T.)	

Pasangan B.

รูปที่ 5 แผนการเล่นของทีมเปอร์ซิจาเอและบีที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางเชื้อชาติของนักฟุตบอลในจาการ์ตา และเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความนิยมของแผนการเล่น 2-3-5 (ปิรามิด) ในทศวรรษ 1940
ที่มา: NIOD, "Persidja," *Pandji Poestaka* (August 1, 1942): 29.

แผนการเล่น 2-3-5 ได้ส่งผลให้เกมแข่งขันฟุตบอลในชาวแต่ละเกมมักเป็นการเล่นฟุตบอลเกมบุกและยิงประตูกันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะทีมที่มีผู้เล่นเกมรุกที่มีความสามารถ ดังตัวอย่างเช่นการแข่งขันฟุตบอลรายการเปอริซิจาฤดูทกาล 1942-1943 ทีมบินตัง ติมอร์สามารถยิงประตูคู่ต่อสู้ได้ถึง 67 ประตูและเสียเพียง 16 ประตูจากการลงสนามทั้งหมด 13 นัด เฉลี่ยยิงประตูต่อนัดอยู่ที่ 5 ประตูขณะที่ทีมดังอื่นๆ อย่าง จงหัวและ H.B.S. มีสถิติยิงประตูและเสียประตูอยู่ที่ 52-20 และ 54-34 ตามลำดับ ในทางตรงกันข้าม ทีม M.O.S. ยิงได้เพียง 7 ประตู และเสียถึง 63 ประตูจากผลงานร้อนแรงดังกล่าวส่งผลให้บินตัง ติมอร์สามารถคว้าแชมป์รายการเปอริซิจาริในฤดูกาลนั้นด้วยสถิติชนะ 12 นัด และแพ้เพียง 1 นัด มีทั้งหมด 22 คะแนนขณะที่ทีม M.O.S. รั้งอันดับสุดท้ายด้วยสถิติแพรววดทั้ง 12 นัด⁵⁴ ซึ่งกฎการนับแต้มสากลในขณะนั้นแตกต่างกับกฎกติกาการนับแต้มในปัจจุบันที่กำหนดไว้ว่าทีมชนะจะได้ 2 คะแนน เสมอ 1 คะแนน และผู้แพ้ไม่ได้คะแนน ก่อนที่ตั้งแต่ ค.ศ. 1981 เป็นต้นมา สหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติจึงเปลี่ยนแปลงกฎกติกาให้ทีมชนะได้ 3 คะแนน และใช้มาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นจากการให้ความสำคัญกับเกมรุกมากกว่าเกมรับของแผนดังกล่าวได้ส่งผลให้การแข่งขันฟุตบอลช่วงเวลานั้นยิงประตูกันเป็นจำนวนมาก และความนิยมของแผนการเล่น 2-3-5 ที่ปรากฏในวงการฟุตบอลชาวได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมฟุตบอลที่ได้แพร่ขยายตัวออกไปทั่วโลกไม่เว้นแต่วงการฟุตบอลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังที่ปรากฏในเกาะชวา⁵⁵

⁵⁴ NIOD, "Pemilihan Kelas Persidja Selesai," *Asia Raya* (May 8, 1943): 4.

⁵⁵ แม้ว่าในช่วงปลายทศวรรษ 1930 เริ่มเกิดกระแสของการผลิตแผนการเล่นที่หันมาให้ความสำคัญกับการใช้กองหลังมากขึ้น ตัวอย่างเช่น แผนการเล่น

6. ข้างรับสนามและนอกสนาม:

แฟนฟุตบอลสนามฟุตบอล และผลิตภัณฑ์กีฬา

นอกเหนือไปจากการอธิบายมิติประวัติศาสตร์ฟุตบอลในส่วนของ การส่งเสริมของรัฐบาลกองทัพญี่ปุ่น และวัฒนธรรมการแข่งขันใน สนามฟุตบอลแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งต่อการศึกษาศาสตร์ กีฬา คือการศึกษาเกี่ยวกับกระแสตอบรับของประชาชนที่มีต่อกีฬาใน ช่วงเวลานั้น เนื่องจากสามารถทำให้เห็นถึงความนิยมและความแพร่ หลายในหมู่ประชาชนในแต่ละยุคสมัย โดยประชาชนในชวาที่หลากหลาย เชื้อชาติ นั้นยังคงร่วมเข้าชมเกมการแข่งขันฟุตบอลแต่ละนัด เหมือนในยุคสมัยอาณานิคมจากการที่ฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยม ในหมู่ประชาชนและยังคงได้รับการผลักดันจากกองทัพญี่ปุ่นต่อไป⁵⁶ อย่างไรก็ตามการแข่งขันฟุตบอลในแต่ละนัดมักมีผู้ชมไม่เท่ากัน

3-2-2-3 หรือ 3-4-3 จากทีมอาร์เซนอล (Arsenal) ในอังกฤษ รวมถึงแผน 1-3-2-4 นำโดยทีมชาติสวีตเซอร์แลนด์ที่หันมาให้ใช้ผู้เล่นตำแหน่งกองหลังตัวสุดท้าย (ตัวกวาด – Sweeper) เพื่อป้องกันการบุกของฝั่งตรงข้าม จนในเวลาต่อมาได้รับการ พัฒนาเป็นชื่อดังอย่าง คาเตนัชโช (Catenaccio) แผน 1-4-3-2 ของทีมชาติอิตาลี ในทศวรรษ 1950 แต่แผนการเล่นต่างๆ ที่กล่าวมาเหล่านี้ยังไม่ปรากฏตามหลักฐานในชวาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาแต่อย่างไร

⁵⁶ การเข้าชมเกมการแข่งขันฟุตบอลของประชาชนหลากหลายเชื้อชาติใน เกาะชวานั้นปรากฏในบันทึกของอู๋จี้เยี่ยะ ชาวจีนโพ้นทะเลผู้อยู่อาศัยในชวาช่วง อาณานิคมอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ ก่อนที่จะเดินทางออกจากชวาไป ยังประเทศไทยในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาด้วยปัจจัยเรื่องของความปลอดภัย ของในชีวิตของตนเอง อู๋จี้เยี่ยะได้กล่าวถึง การจำหน่ายตั๋วเข้าชมฟุตบอลในช่วง ทศวรรษ 1920 ว่ามีการแบ่งจำหน่ายตั๋วหนึ่งในราคาและพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป โดยรัฐบาลอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์กำหนดให้ตั๋วหนึ่งเป็นตั๋วของชาวตะวันตกในราคา 50 เซ็นต์ ขณะที่ตั๋วอื่นราคา 20 เซ็นต์ เป็นพื้นที่สำหรับชนชั้นกลางที่ หมายถึงชาวจีนและชาวพื้นเมืองบางกลุ่ม และตั๋วอื่นราคา 10 เซ็นต์ที่มีราคาถูก

ขึ้นอยู่กับหลากหลายปัจจัย ปัจจัยหนึ่งได้แก่ ทีมที่ลงแข่งขัน โดยหากเป็นทีมที่มีชื่อเสียงมักมีผู้ชมเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ในการแข่งขันฟุตบอลรายการสัปดาห์กีฬาอินโดนีเซียที่เป็นการแข่งขันกันระหว่างตัวแทนนักกีฬาผู้มีความสามารถของแต่ละเมืองใหญ่ในชวานั้นมีผู้ชมเยอะราวสามพันถึงเจ็ดพันคน โดยเฉพาะเกมรอบรองชนะเลิศระหว่างตัวแทนทีมยอกยาคาตาร์พบกับตัวแทนทีมสุรabaya ที่มีจำนวนผู้ชมจำนวนมากถึงเจ็ดพันคน ณ สนามกีฬาแกมบิร (Gambir) ในเมืองจาการ์ตา และการแข่งขันนัดดังกล่าวก็สร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมอย่างมาก เมื่อยอกยาคาตาร์เป็นฝ่ายออกนำไปก่อน 5-1 แต่ตัวแทนจากสุรabaya สามารถไล่ตีเสมอ 5-5 ได้สำเร็จด้วยการยิง 4 ประตูรวดในช่วงสิบนาทีสุดท้าย ส่งผลให้เกมดังกล่าวตัดสินกันด้วยการยิงจุดโทษ ซึ่งทำยที่สุดทีมยอกยาคาตาร์เข้ารอบไปหลังชนะการยิงลูกจุดโทษไป 2-3 และเป็นแชมป์ในรายการนี้ไปในที่สุด⁵⁷

แกมบิรจัดเป็นสนามกีฬาที่สามารถรองรับผู้ชมได้จำนวนมากในขณะนั้น แม้ว่าจะมีอัฒจันทร์ผู้ชมเพียงด้านเดียว แต่ผู้ชมสามารถเข้าชมการแข่งขันในสนามแข่งได้จากการยืนล้อมรอบสนาม โดยหนังสือพิมพ์ *Asia Raya* ฉบับวันที่ 28 ตุลาคม ค.ศ. 1943 ระบุว่าเกมการแข่งขันระหว่างนักพิเศษระหว่างทีมรวมดารานัดฟุตบอลเปอริซิจาร์ในเดือนนั้นว่ามีประชาชนเข้าชมล้นสนามถึงหมื่นคน ซึ่งถือว่าจำนวน

กว่าครึ่งหนึ่งนั้นเป็นพื้นที่ของชาวพื้นเมืองซึ่งในบางครั้งชนชั้นกลางโดยเฉพาะชาวจีนปลอมตัวเป็นชาวพื้นเมือง เช่น แต่งตัวเป็นคนมุสลิมเพื่อประหยัดค่าเข้าชม (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน คู่อีเยยะ, 60 ปีพื้นทะเล, 91-92.) อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังไม่สามารถค้นพบหลักฐานเกี่ยวกับราคาตั๋วเข้าชมการแข่งขันฟุตบอลช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาได้ในขณะที่เขียนบทความชิ้นนี้

⁵⁷ NIOD, "Sepak Raga," *Pandji Poestaka* (September 12, 1942): 16.

เยอะมากหากเทียบกับอัตราความจุของสนามในช่วงเวลานั้นที่แตกต่างกับปัจจุบัน⁵⁸ ขณะเดียวกัน หากพิจารณาจากการรายงานผลการแข่งขันฟุตบอลนัดประจำสัปดาห์แล้วพบว่าปกติจะมีผู้ชมเข้าสนามชมเกมราวหนึ่งพันถึงสามพันคนแตกต่างกันออกไปในแต่ละสัปดาห์โดยจำนวนผู้เข้าชมกลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มคนที่เข้าชมการแข่งขันด้วยความสมัครใจมากกว่าการถูกเกณฑ์เข้าชมตามงานเทศกาลต่างๆ⁵⁹

อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการเข้าชมของแฟนฟุตบอลชวาที่มีจำนวนมาก คือ ความจุกับมาตรฐานของสนามกีฬา ดังนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการชมเกมการแข่งขันฟุตบอลและเพื่อเพิ่มโอกาสในการเล่นและทำให้ประชาชนหันมาสนใจกีฬา กองทัพอูบูนจึงมีคำสั่งให้ปรับปรุงซ่อมแซมสนามกีฬาฟุตบอลสำคัญอย่างสนามกีฬากัมปี้รีนจากการ์ตา สนามกีฬาศรีเวดารีไนโซโล สนามกีฬาเตกัลเลกา (Tegallega) ในบันดุง สนามกีฬาตัมบักซารี (Tambaksari) ในสุราบายา และสนามกรีโดโซโน (Kridosono) ในยอกยาคาร์ตา⁶⁰ โดยเฉพาะสนามกีฬาศรีเวดารีทางกองทัพอูบูนยอมใช้งบประมาณกว่า 22,000 ถึง 23,000 กิลเดอร์สำหรับปรับปรุงสนามสนามกีฬาแห่งนี้ตั้งแต่วันที่ 30 เมษายน

⁵⁸ NIOD, "Penoeetop Pertandingan Sepak Bola Besar," *Asia Raya* (October 28, 1943): 3.

⁵⁹ การรายงานจำนวนผู้เข้าชมเหล่านี้มักปรากฏอยู่ตามการรายงานผลการแข่งขันกีฬาในหนังสือพิมพ์ โดยจำนวนผู้เข้าชมเหล่านี้อาจคลาดเคลื่อนและอาจไม่ตรงกับความเป็นจริง เนื่องจากข่าวสารส่วนมากมักให้ความสำคัญกับการรายงานผลการแข่งขันกีฬามากกว่าการกล่าวถึงจำนวนผู้เข้าชมอย่างชัดเจน

⁶⁰ NIOD, "Memperbaiki Stadion Kridosono," *Tjahaja* (29 December 1942): 3, "Tjiamis," *Pewarta Peniagaan* (January 7, 1943): 2, "Garoe: Akan Membikin Stadion," *Tjahaja* (January 11, 1943): 4.

รูปที่ 6 บรรยายภาพผู้เข้าชมการแข่งขันฟุตบอลกว่าพันคน
ณ สนามกีฬาภิรมย์ในจาการ์ตา
ที่มา: NIOD, "Koesoedahan Sepak Bola Besar," *Asia Raya*
(October 27, 1943): 2.

ค.ศ. 1943 ท่ามกลางสภาพปัญหาสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในหมู่เกาะอินโดนีเซีย โดยเริ่มจากการขุดดินในสนามหญ้าเพื่อทำการขยายสนามเพื่อให้แฟนบอลสามารถเข้าชมการแข่งขันได้อย่างเพียงพอและเพื่อเพิ่มพื้นที่ปฏิบัติการต่างๆ⁶¹ ยิ่งไปกว่านั้น กองทัพญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับการสร้างและปรับปรุงสนามกีฬาในชวาเพื่อประชาชนให้มีสถานที่เล่นกีฬาและออกกำลังกาย เนื่องจากบางพื้นที่ในเกาะชวายังขาดพื้นที่ในการปฏิบัติการดังกล่าวทั้งในตามชุมชนและสถานศึกษา⁶² แนวทางดังกล่าวนี้ปรากฏตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. 1942 เป็นต้นมา ตัวอย่างเช่น กองทัพญี่ปุ่นดำเนินการสร้างสนามกีฬาและสถานที่ออกกำลังกายที่เมืองโบกอร์ (Bogor)⁶³ รวมถึงสร้างสนามกีฬาในเจยามิส (Ciamis) และการ์ุต (Garut) ช่วงต้นปี ค.ศ. 1943 พร้อมกับสร้างสนามกีฬาติดาร์ (Tidar Oendodjo) ในเมืองมาเกล็ง (Magelang) ในช่วงเดือนมกราคม ค.ศ. 1943 และเปิดใช้อย่างเป็นทางการในช่วงในช่วงต้นเดือนมีนาคมในปีนั้น⁶⁴

⁶¹ NIOD, "Solo Mendapat Stadion," *Asia Raya* (April 28, 1943): 2, "Stadion," *Asia Raya* (3 May 1943): 3. "Perloesan Stadion Solo," *Pembangunan* (August 5, 1943): 4.

⁶² Ibid.

⁶³ NIOD, "Stadion di Bogor," *Tjahaja* (December 21, 1942): 4.

⁶⁴ สนามกีฬาแห่งนี้ได้รับงบประมาณในการก่อสร้างราว 5,600 กิลเดอร์ และก่อสร้างโดยการเกณฑ์แรงงานจากเยาวชนในพื้นที่ที่มีอายุอยู่ในระหว่าง 18-25 ปี อ้างอิงจาก NIOD, "Stadion oentook Kota Temanggoeng," *Tjahaja* (December 14, 1942): 4, "Stadion di Magelang Selesai Boelan Maart," *Pewarta Peniagaan* (January 18, 1943): 2, "Magelang: Pemboekaan Opisil Gelanggang Baroe," *Asia Raya* (April 10, 1943): 3, "Disekitar Pembikinan Stadion," *Tjahaja* (May 22, 1943): 2.

อย่างไรก็ตาม สนามกีฬาที่สร้างขึ้นใหม่ในช่วงสงครามมหาเอเซีย บรูพาอาจไม่ได้เป็นสนามกีฬาที่มีขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับแฟนฟุตบอลได้ทุกคน และสนามบางแห่งอาจมีจุดประสงค์การก่อสร้างเพื่อเพิ่มพื้นที่เล่นกีฬาและการออกกำลังกายให้กับชุมชนที่ปราศจากพื้นที่เล่นกีฬาเสียมากกว่า แต่ประชาชนในชววจำนวนมากยังสามารถติดตามการแข่งขันฟุตบอลได้ผ่านการรายงานผลการแข่งขันกีฬาตามหน้าหนังสือพิมพ์และนิตยสาร สิ่งพิมพ์เหล่านี้ตีพิมพ์ผลการแข่งขันฟุตบอลหลังจากการแข่งขันเสร็จสิ้นลงภายใน 1-3 วันและยิ่งไปกว่านั้นตามหน้าสุดท้ายหนังสือพิมพ์บางฉบับพบว่ามิใช่โฆษณาประชาสัมพันธ์จำหน่ายอุปกรณ์กีฬา⁶⁵

ตัวอย่างโฆษณาจำหน่ายอุปกรณ์กีฬาที่พบตามหนังสือพิมพ์รายวันได้แก่ อุปกรณ์กีฬารองาน “Aga Sports” ในจาการ์ตา รวมไปถึงโฆษณาจำหน่ายเครื่องแต่งกายกีฬายี่ห้อ “Tremola” และร้าน “Blima” ในยอกยาการ์ตา⁶⁶ โดยร้านอุปกรณ์ Aga Sports ได้ประชาสัมพันธ์จำหน่ายลูกฟุตบอลที่มีหลายรุ่นหลายราคาลงในหนังสือพิมพ์ *Asia Raya* ช่วงปลาย ค.ศ. 1943 โดยระบุราคาลูกฟุตบอลหนังเบอร์ 5 (ขนาดลูกฟุตบอลมาตรฐาน) รุ่นสำหรับใช้แข่งขันไว้ 2 ราคา ได้แก่ 14.50 กับ 12.50 กิลเดอร์ ขณะระบุราคาลูกฟุตบอลฟูกซ้อมไว้ 3

⁶⁵ ช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่โฆษณาหน้าสุดท้ายของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ คือ ส่วนที่สำนักพิมพ์จำหน่ายให้แก่กลุ่มธุรกิจและกิจการร้านค้า เพื่อใช้สำหรับประชาสัมพันธ์ร้านค้าหรือผลิตภัณฑ์ของตนเอง ซึ่งมีทั้งเสื้อผ้า อาหารกระป๋อง เครื่องดื่ม ยาปฏิชีวนะ สมุนไพร และรวมไปถึงอุปกรณ์กีฬา

⁶⁶ NIOD, *Tjahaja* (August 7, 1942): 2, *Asia Raya* (24 October 1943): 2, (October 23, 1943): 4, *Soeara M.I.A.I.: Madjallah Islam/Madjlis Islam* (November 1, 1943): 58.

ราคา ได้แก่ 10.50, 9.50 กิลเดอ์กับ 3.50 กิลเดอ์และประชาสัมพันธน์
จำหน่ายลูกฟุตบอลยี่ห้อที่มีราคาถูกที่สุดอยู่ 2 ราคา ได้แก่ 3.50 และ
1.50 กิลเดอ์⁶⁷

ข้อมูลดังกล่าว นอกเหนือไปจากการทำให้ทราบถึงราคาอุปกรณ์
กีฬาในขณะนั้นแล้ว โฆษณาจำหน่ายลูกฟุตบอลของ Aga Sport ยัง
แสดงให้เห็นว่า โอกาสในการเล่นฟุตบอลของประชาชนชวานั้นไม่ได้
จำกัดอยู่เพียงแค่ว่าภายในการแข่งขันฟุตบอลในสนามตามรายการที่
กองทัพญี่ปุ่นจัดขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่ประชาชนทุก
ระดับสามารถออกกำลังกายเพื่อความสนุกสนานและความผ่อนคลาย
ในยามว่างช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาอกสนามแข่งขันได้เล่นกัน
เนื่องจากโฆษณานี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการซื้อลูกบอลเป็น
เพื่อใช้สำหรับเล่นตามชุมชนของตนเอง ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ว่ากลุ่ม
คนที่มีฐานะเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงผู้มีรายได้น้อยที่ยังสามารถซื้อลูก
ฟุตบอลยี่ห้อมาเล่นเป็นกิจกรรมผ่อนคลายและสร้างความสนุกสนานให้
แก่ครอบครัวหรือชุมชนของตนยิ่งไปกว่านั้น โฆษณาจำหน่ายสินค้ากีฬา
เหล่านี้ยังสะท้อนถึงลักษณะอุปกรณ์กีฬาที่ใช้สำหรับการเรียนการสอน
วิชาพลศึกษาตามสถานศึกษาแต่ละแห่งภายในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา
ซึ่งกองทัพญี่ปุ่นมีมติให้แต่ละโรงเรียนมีการฝึกสอนกีฬาและให้
ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์การกีฬาตั้งแต่ ค.ศ. 1942 และหลักสูตร
การเรียนการสอนตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1943 เป็นต้นมา ภายใต้การ

⁶⁷ นอกเหนือไปจากลูกฟุตบอลแล้ว ในโฆษณาดังกล่าวยังมีประชาสัมพันธน์
จำหน่ายลูกบาสเก็ตบอลเบอร์ 7 ทั้งรุ่นสำหรับใช้ในการแข่งขัน รุ่นฝึกซ้อม และรวม
ถึงลูกบาสเก็ตบอลยี่ห้อ อ้างอิงจาก NIOD, AGA SPORTS, *Asia Raya* (Novem-
ber 24, 1943): 2.

BRAGA SPORTS
 Pasar Besar 2 -- Djakarta -- Tpl. 537
BOLA TENDAANG LENGKAP No. 3
 (VOETBAL).
 Truinen / 8.50 -- / 9.50 -- / 10.50
 Competitie -- / 12.50 -- / 14.50
BASKET BALL No. 7 LENGKAP.
 Truinen / 15.50
 Competitie / 12.50
 Competitie / 17.50
BANDALAM BOLA (BLETTER)
 Nomor 5
 Kant Hrotah / 1.50
 Kant Molong / 2.50
 Hatoe bidjaja
 Nomor 7
 Kant Hrotah / 2.50 Setoe bidjaja
 Kant Molong / 2.50
 Dan lain-lain Alat Olah Raga
 Gantok Toko-toko harga ISTIMEWA.
 Aliran Bonbonre complete ditentah
 sipemakai. Tidak ceaklah surat ma-
 sjuarat berarti membongang tempo
 yang berharga. Alorok pesenan,
 kami akan kirim dengan sama yaib.

Ada sedia!
**SHORTS,
 PANTALON**
 dan
**KEMEDJA
 OLAH-RAGA**
 (Sportshemd.)
*Polongan ditangoeng
 menjenangkan!*
Harganja ditangoeng panes!

— ■ —
„Tremala“
 BRAGA No. 48 A.
 M 2122

HARGA ISTIMEWA BENTENG TOKO²
 TjANKAN (Hrotah) / Kg. 1 1/2 Kg. 2 Kg
 / 2.50 / 3.50 -- / 4.50
 PELAKSIH BEM / Kg. 3 Kg. 3.50 Kg
 / kg. 4 / 5.50 / 6.50

LEMBING (Hrotah)
 BAKSOL / KAJOE
 / 2.50 / 2.50 / 3.50 / 4.50
 PENDEKAR, KAJOE
 (Hrotah) Boto / 1.50
 BOLA KAJOE
 / 1.50 / 1.75 / 2.25 / 2.50
 DAN LAIN-LAIN ALAT
 OLAH RAGA.

AGA SHORAI
Forum Olah Raga
 P. BAROE 2 - TEL. 557 DJAKARTA

รูปที่ 7: โฆษณาร้านจำหน่ายอุปกรณ์กีฬา
 ตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่จำหน่ายในเกาะชวา
 ที่มา: NIOD, *Tjahaja* (7 August 1942): 2, *Asia Raya*
 (24 November 1943): 2, (December 25, 1943): 2.

ดำเนินงานโดยหน่วยงานการศึกษาเยาวชน (Badan Pendidikan Pemoeda) เพื่อเสริมสร้างทักษะและความสามารถด้านการออกกำลังกาย มารยาท และความสามัคคีให้แก่เยาวชนตามสถานศึกษาต่างๆ⁶⁸

7. บทสรุป

ฟุตบอลเป็นกีฬาชนิดหนึ่งที่ได้รับคามนิยมทั่วเกาะชวาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา หลังจากวัฒนธรรมลูกหนังขยายอิทธิพลไปทั่วโลกจากระบบอาณานิคมของชาวตะวันตก และเมื่อเข้าสู่ช่วงสงครามมหาเอเซียบูรพา ฟุตบอลยังคงเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมในชวาต่อไป จากการที่กองทัพญี่ปุ่นยังคงให้ความสำคัญกับฟุตบอลในชวาอยู่เมื่อตนเองเข้าปกครองเกาะชวาแทนที่รัฐบาลอาณานิคมอินเดียนตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ เนื่องจากเป็นกีฬาที่สร้างความแข็งแกร่ง ความสามัคคี และความสนุกสนานให้ประชาชนท่ามกลางสถานการณ์สู้รบรอบหมู่เกาะอินโดนีเซียกองทัพญี่ปุ่นมอบหมายให้องค์กรกีฬาทั้งจากองค์กรกีฬาที่จัดตั้งโดยชาวพื้นเมืองตั้งแต่สมัยอาณานิคมและองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยกองทัพญี่ปุ่นเองนั้นจัดการแข่งขันฟุตบอลขึ้นในชวา

⁶⁸ NIOD, "Pentingkah Olah Raga Goena Kebesaran Noesa dan Bangsa?," *Tjahaja* (August 17, 1942): 4, "Badan Pendidikan Pemoeda di Djakarta Sjoee," *Asia Raya* (April 10, 1943): 2.

การจัดการแข่งขันฟุตบอลช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาสะท้อนให้เห็นถึงสังคมและวัฒนธรรมลูกหนังในฐานะเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรมในชวา โดยเฉพาะทีมฟุตบอลและนักกีฬาที่มีความผสมผสานกันระหว่างกลุ่มคนและเชื้อชาติ โดยเฉพาะระหว่างชาวพื้นเมืองและชาวจีนโพ้นทะเลที่มีความขัดแย้งกันตั้งแต่สมัยอาณานิคม ซึ่งกีฬายังคงเป็นกิจกรรมที่ลดความตึงเครียดระหว่างชาวพื้นเมืองและชาวจีนโพ้นทะเลที่ยังคงปรากฏความขัดแย้งให้เห็นต่อมาหลังจากสงครามมหาเอเชียบูรพาสิ้นสุดลง ดังตัวอย่างที่ปรากฏในบทความของคอลิน บราวน์ (Colin Brown) ชื่อว่า *Playing the Game: Ethnicity and Politics in Indonesian Badminton* บราวน์อธิบายสถานะของนักกีฬาแบดมินตันชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนนั้นมักได้รับการยอมรับและเสียดสีสนับสนุนจากชาวพื้นเมืองในฐานะวีรบุรุษและตัวแทนของชาติหากลงแข่งขันแบดมินตันรายการต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้าม คนเหล่านี้กลับต้องประสบปัญหาถูกกีดกันผลประโยชน์ในสังคมอินโดนีเซียที่นิยมให้ความสำคัญกับคนพื้นเมือง⁶⁹ ซึ่งเท่ากับว่า กองทัพญี่ปุ่นไม่ได้มุ่งเพียงแต่เรื่องกิจสงครามหรือการกอบโกยผลประโยชน์จากชาวพื้นเมืองเท่านั้น แต่จัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีโอกาสผ่อนคลาย สนุกสนาน และลดความตึงเครียดในหมู่ประชาชนผ่านการจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอล

ขณะเดียวกัน การแข่งขันฟุตบอลที่ปรากฏในชวาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพายังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมฟุตบอลในช่วงเวลานั้นที่ได้รับอิทธิพลและเชื่อมโยงกับโลกภายนอกซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏออก

⁶⁹ ดู Colin Brown, "Playing the Game: Ethnicity and Politics in Indonesian Badminton," in *Indonesia* 81 (April 2006): 71-93.

มาตามรายงานผ่านทางหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ทั้งในส่วนของความแพร่หลายของแผนพีรามิดหรือ 2-3-5 ในโลกฟุตบอลที่ส่งอิทธิพลมาถึงเกาะชวาทั้งแต่สมัยอาณานิคมและยังคงเป็นที่นิยมในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา นอกจากนี้ยังปรากฏบรรยากาศของประชาชนที่เป็นแฟนฟุตบอลทั้งในและนอกสนามที่สะท้อนออกมาจากการเข้าชมเกมการแข่งขันฟุตบอล รวมถึงโฆษณาจำหน่ายอุปกรณ์กีฬาที่แสดงออกถึงความสนใจไปได้ในการเล่นฟุตบอลตามสถานศึกษาและหมู่บ้านในยามว่าง

การศึกษาประวัติศาสตร์อินโดนีเซียในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ยังคงมีประเด็นให้ศึกษาอยู่พอสมควร โดยยังปรากฏปัญหาและช่องว่างดังที่ปรากฏให้เห็นเหมือนดังประวัติศาสตร์ฟุตบอล น่าสนใจว่านอกเหนือไปจากฟุตบอลแล้วกีฬาชนิดอื่นๆ อย่างเทนนิส กรีฑา หรือ แบดมินตันนั้นจะได้รับการผลักดันในแนวทางเดียวกันกับกีฬาฟุตบอลหรือไม่ เนื่องจากกีฬาเหล่านี้มีความเหมือนและแตกต่างกันในรายละเอียดบางประการ ตัวอย่างเช่น กีฬาทั้งสามชนิดที่กล่าวมานี้เป็นกีฬายอดนิยมในหมู่ประชาชนทั้งเพศชายและหญิง โดยกรีฑานั้นมักเป็นกีฬาที่นิยมแข่งขันกันในกลุ่มเยาวชนและแข่งขันกันหลากหลายรายการทั้งในระดับสถานศึกษาและนักกีฬาอาชีพ ในขณะที่แบดมินตันกับเทนนิสนั้นเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งประเด็นเหล่านี้หากได้รับการศึกษาอย่างเป็นรูปเป็นร่างแล้วอาจสามารถเพิ่มมิติและความเข้าใจในประวัติศาสตร์กีฬาช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาได้ไม่มากนักน้อย และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์กีฬาที่อาจไม่ได้จำกัดเพียงแค่อินโดนีเซียเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการศึกษากีฬาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภายภาคหน้า

บรรณานุกรม

หนังสือพิมพ์และนิตยสาร

ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา

NIOD. *Asia Raya*. (23 July 1942-7 September 1945) Jakarta.

_____. *Djawa Baroe*. (1 January 1943-1 August 1945). Jakarta.

_____. *Soeara M.I.A.I.: Madjallah Islam/Madjlis Islam* (1 November 1943). Jakarta.

_____. *Pandji Poestaka*. (25 April 1942-15 March 1945). Jakarta.

_____. *Pembangoen*. (8 July 1943-31 December 1943). Jakarta.

_____. *Soeara Asia*. (2 June 1942-13 September 1945). Soerabaja.

_____. *Tjahaja*. (8 June 1942-5 September 1945). Bandung.

หนังสือภาษาไทย

นิพนธ์ กิติกุล. *หลักการเล่นฟุตบอลสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: พิกัดอักษร, 2525.

อู๋เจี๋ยเยะ. *60 ปีโพ้นทะเล*. กรุงเทพฯ: โพลสตาร์บุ๊กส์, 2553.

หนังสือภาษาอังกฤษ

Bangun, Hendry Ch. *Wajah Bangsa dalam Olahraga: 100 Tahun Berita Olahraga Indonesia*. Jakarta: Pustaka Spirit & Intimedia, 2007

Cho, Younghan. *Football in Asia: History, Culture, and Business*. Abingdon, OX: Routledge, 2014.

Guttman, Allen and Lee Thompson. *Japanese Sport: A History*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2001.

Kahin, George McTurnan. *Nationalism and Revolution in Indonesia*. Ithaca. New York: Cornell University Press, 1952.

Kratoska, Paul H. *Asian Labor in Wartime Japanese Empire*. Singapore University Press, 2006.

Lebra, Joyce C. *Japanese-Trained Armies in Southeast Asia: Independence and Volunteer Forces in World War II*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2010.

Mechikoff, Robert A and Estes, Steven G. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education: from Ancient Civilizations to the Modern World*. Boston: McGraw Hill, 2002.

Pope, S.W. and Nauright, John. *Routledge Companion to Sport History*. London: Routledge, 2010.

Post, Peter. Frederick, William H. and Sato, Shigeru. *The Encyclopedia of Indonesia in the Pacific War: in Cooperation with the Netherlands Institute for War Documentation*. Leiden; Boston: Brill, 2010.

Sato, Shigeru. *War, Nationalism and Peasants: Java Under the Japanese Occupation 1942-1945*. Armonk, New York: M.E. Sharpe, 1994.

บทความ

Brown, Colin. "Playing the Game: Ethnicity and Politics in Indonesian Badminton." *Indonesia* 81 (April 2006): 71-93.

Colombijn, Freek. "The Politics of Indonesian Football." *Archipel* 59 (2000): 171-199.

วิทยานิพนธ์

กษิตศ วงษ์ลิขิตธรรม. "รัฐกับนโยบายส่งเสริมกีฬาในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาและสงครามต่อผู้เพื่อเอกราช ในช่วง ค.ศ. 1942-1949." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

เว็บไซต์

Fédération Internationale de Football Association. *DUTCH EAST INDIES*. n.d. 2015, October 25 (<http://www.fifa.com/world-cup/archive/france1938/teams/team=44031/matches.html>; <http://www.fifa.com/worldcup/archive/france1938/teams/team=44031/players.html>).

Japan Football Association. *History of JFA*. 2016, August 9 (<http://www.jfa.or.jp/eng/history/>).

Stokkermans, Karel. *Dutch East Indies - Football History*. 2012. 2015, November 11 (<http://www.rsssf.com/tables/i/indiech-amp.html>).

